

STUDIMET PASDIPLOMIKE – CIKLI I DYTË

TEZA:

Kontrolli parlamentar i pushteti ekzekutiv me
theks të veçantë në Republikën e Kosovës 2008-
2020

KANDIDATI:
Artur Skenderaj

MENTOR:
Prof. Dr. Zemri Elezi

Shkup, Shtator, 2021

Kjo faqe është lënë qëllimisht e zbrazët

Përgatitur nga: BA. Artur Skenderaj

Për mbrojtjen e shkallës Master

Departamenti: Administrimi Publik

Tema: Kontrolli parlamentar i pushteti ekzekutiv me theks të veçantë në Republikën e Kosovës 2008-2020

Mentori: Prof.dr. Zemir Elezi

Mbrohet më, dt. __. __. ____.

Pranë komisionit:

1. _____ (Kryetar)

2. _____ (Anëtar)

3. _____ (Anëtar)

Shkup, 2021

Përmbatja

DEKLARATA E AUTORËSISË.....	6
FALENDERIMI.....	7
ABSTRAKTI.....	8
ABSTRACT	9
АΠΙΣΤΡΑΚΤ	10
HYRJE	11
LËNDA E HULUMTIMIT	13
QËLLIMET E HULUMTIMIT.....	13
HIPOTEZAT.....	14
METODOLOGJIA E HULUMTIMIT	15
RËNDËSIA E PUNIMIT	16
KAPITULLI I	17
1. KUPTIMI I PARLAMENTIT, KONTROLLI I MBRENDSEHM DHE LLOJET E KONTROLLIT	17
1.1. VËSHTRIMI I PARLAMENTIT	17
1.2. NDARJA DHE BILANCI I PUSHTETEVE	19
1.4. LLOJET E KONTROLLIT TË ADMINISTRATES	25
KAPITULLI II.....	28
2. ROLI I PARLAMENTIT NE USHTRIMIN I TIJ	28
2.1. KOMPETENCAT KUSHTETUESE TE PARLAMENTIT.....	28
2.2. ROLI I PARLAMENTIT NË REPUBIKEN E KOSOVËS.....	30
2.3. PYETJET DHE INTERPELANCA PARLAMENTARE	31
2.4. KOMISIONET HETIMORE PARLAMENTARE.....	35
KAPITULLI III	38
3. KONTROLLI I ADMINISTRATES PUBLIKE NGA GJYKATA	38
3.1. RËNDËSIA E KONTROLLIT GJYQËSOR NDAJ ADMINISTRATES SË MBRENDESHME	38
3.2. KONTROLLI GJYQËSOR NGA GJYKATAT E RREGULLTA	39

3.3. KONTROLI GJYQËSOR NGA GJYKATA KUSHTETUESE	43
3.4. VEPRIMTARIA ADMINISTRATIVE DHE SHERBYESE NE POLITIKAT E PARLAMENTIT NE ZBATIMIN E POLITIKAVE TË QEVERISË	45
KAPITULLI IV.....	46
4.KONTROLI I MJETEVE E RREGULLTA TË KONTROLLIT PARLAMENTAR ...	46
4.1. KONTROLI I PARLAMENTIT NDAJ QEVERISË TË REPUBLIKËS SË KOSOVËS.....	47
4.2. PARLAMENTI NË REPUBLIKËN E KOSOVËS RAPORTI I LEGJISLATIVIT ME EKZEKUTIV NË REPUBLIKËN E KOSOVËS	50
4.3. MIRATIMI I BUXHETIT	52
4.4. SHKARKIMI I QEVERISË	54
STUDIMI EMPERIK	55
REKOMANDIMI.....	64
PËRFUNDIMI	65
LITERATURA.....	67

Deklarata e autorësisë

Unë konfirmoj që:

- Puna ime finale është kryesisht rezultat i punës sime hulumtuese
- Puna është korrigjuar në pajtim me komentet e mentorit dhe anëtarëve të komisionit
- Unë jam kujdesur që publikimet dhe mendimet e autorëve të tjerë të cilat janë të cituara dhe deklaruara në këtë temë janë cituar në pajtim me rregulloren për punimin e diplomës.
- Unë jam në dijeni që plagjiarizmi – prezentimi i një pjese të punës së të tjerëve qoftë në formë të citimit të plotë apo parafrazimit apo në formë grafike e cila përmban mendimet e autorëve të tjerë por nuk është e vendosur nën citat atëherë kjo është e dënueshme me Ligjin për Mbrojtjen e të Drejtave të Autorit të Republikës së Kosovës.

Artur Skenderaj

Falenderimi

Ishin vite të mrekullueshme, nuk ishte e lehtë rruga drejt përfundimit të Fakulteti Shkencave Bashkohore, këto vite kalohen me lehtësi me ndihmën, përkrahjen, mbështetjen e personave të cilët më rrethojnë dhe jam më fatë që jam pjesë e jetës së tyre.

Familja ime, prindër të dashur që gjithmonë jeni munduar të më udhëzoni drejt rrugës së drejtë, ju falënderoj pafundësisht për çdo gjë. Keni bërë të jem e bekuar për besimin, përkrahjen dhe edukimin që më keni ofruar në çdo hap të jetës. Shoqëri e çmueshme, jam më fat që ju kam në jetën time. Ju falënderoj për çdo ditë të bukur në angazhimin për gjithë këto vite që ju njoh. Gjithsesi falënderoj Prof.Dr. Zemri Elezi që gjithmonë ka qëndruar bashkë dhe përkrahë neve studentëve, për ndihmën dhe këshillat në lidhje me profesionin dhe jetën profesionale, gjithashtu falënderoj edhe gjithë profesorët bashkëpunues, të rregullt dhe përkushtues që ky universitet ka. I përgatitur për të diplomuar por që nuk do të mbaron këtu, thjeshtë ky ishte një kapitull mjaft I rëndësishëm për mua, që po përmbyllet suksesshëm.

Siqerisht: Artur Skenderaj

Abstrakti

Ky punim ka si qëllim shqyrtimin *“Kontrolli parlamentar i pushteti ekzekutiv me theks te vecante ne Republiken e Kosoves 2008-2020”*, në këtë punim do ti shpalosim të gjitha koncepte e ndryshme te administrates publike e cila vepron në teritorin e Kosovës.

Për sa i përket metodologjisë së përdorur për realizimin e punimit mund te theksoj që konceptimi i këtij studimi është bërë duke hulumtuar dhe referuar libra të ndryshëm bashkëkohorë, materiale nga interneti të marra nga adresa zyrtare, revista, artikuj, etj.

Nga zhvillimi i punimit del në pah teza që kjo organizatë ndërkombëtare ka ndikuar në procesin e zhvillimit dhe demokratizimit të vendeve anëtare nëpërmjet kontributit ekonomik, politik dhe asistencës së tyre pothuajse në çdo fushë.

Parlamenti si organ shtetëror është bartës i funksioneve më të rëndësishme shtetërore dhe politike të një shteti. Një ndër funksionet më shumë rëndësi të cilin e ushtron parlamenti perveq funksionit legjislativ dhe aty zgjedhor, është edhe ai kontrollues (mbikëqyrës) i ekzekutivit respektivisht qeverisë. Këtë funksion e ushtrojnë vetëm parlamentet e shteteve më sistem të qeverisjes parlamentare, për faktin se në këto shteteqeveria është organ ekzekutiv i zgjedhur nga parlamenti dhe po ashtu e njëjta edhe mund të shkarkohet nga parlamenti. Kuvendi i Republikës së Kosovës është institucioni i vetëm i cili zgjedhet drejtpërdrejtë nga qytetarët. Zgjedhja e Qeverisë dhe Presidentit, miratimit i ligjeve dhe emërimet e udhëheqësve të institucioneve të pavarura janë disa nga përgjegjësitë kushtetuese të Kuvendit. Njëkohësisht, Kuvendi gëzon kompetenca të gjera edhe në mbikëqyrjen e funksionimit efikas të këtyre institucioneve si dhe mbikëqyrjen e zbatimit të ligjeve. Mungesa e mbikëqyrjes efikase parlamentare, veçanërisht në vendet në tranzicion, shpesh konsiderohet si një nga arsytet e dështimit të sistemeve demokratike të qeverisjes. Paralel me funksionin përfaqësues dhe ligjvënës, mbikëqyrja e Qeverisë dhe mbajtja e saj përgjegjëse konsiderohet si një nga përgjegjësitë kryesore të parlamenteve demokratike. Në çdo shtet me demokraci përfaqësuese të zhvilluar, organet legjislative kanë mekanizma të veçantë përmes të cilëve mbikëqyrin punën e institucioneve ekzekutive. Parlamentet disponojnë një mori të gjërë mjetesh për të kryer funksionin e tyre të kontrollit. Mjetet më të përhapura janë: pyetjet për ministrat (me shkrim ose me gojë), interpelancat dhe mocionet e mosbesimit. Të tjera mjete përfshijnë mekanizmat e kontrollit buxhetor, shkarkimin dhe krijimin e komisioneve ad-hoc të hetimit. Këto mjete, parlamenti i ka në dispozicion në mënyrë të vazhdueshme dhe mund ti shfrytëzoj gjatë tërë kohëzgjatjes së mandatit të tij.

Fjalët kyçe: parlament, parlamentar, kontroll, mbikëqyrës, qeveri, ekzekutiv.

Abstract

This paper aims to review **"Parliamentary control of the executive branch with special emphasis on the Republic of Kosovo 2008-2020"**, in this paper we will disclose all the different concepts of public administration which operates in the territory of Kosovo.

Regarding the methodology used for the realization of the paper, I can emphasize that the conception of this study was done by researching and referring to various contemporary books, materials from the Internet obtained from official addresses, magazines, articles, etc.

The development of the paper highlights the thesis that this international organization has influenced the process of development and democratization of member countries through their economic, political contribution and assistance in almost every field.

Parliament as a state body is the bearer of the most important state and political functions of a state. One of the most important functions exercised by the parliament, in addition to the legislative and electoral functions, is also that of the controller (supervisor) of the executive, respectively the government. This function is exercised only by the parliaments of the states with a system of parliamentary government, due to the fact that in these states the government is an executive body elected by the parliament and it can also be dismissed by the parliament. The Assembly of the Republic of Kosovo is the only institution which is directly elected by the citizens. The election of the Government and the President, the adoption of laws and the appointment of the heads of independent institutions are some of the constitutional responsibilities of the Assembly. At the same time, the Assembly enjoys broad powers in overseeing the efficient functioning of these institutions as well as overseeing the implementation of laws. Lack of effective parliamentary oversight, especially in transition countries, is often cited as one of the reasons for the failure of democratic systems of government. In parallel with the representative and legislative function, overseeing the Government and holding it accountable is considered one of the main responsibilities of democratic parliaments. In any state with developed representative democracies, legislatures have special mechanisms through which they oversee the work of executive institutions. Parliaments have a wide range of tools at their disposal to carry out their control function. The most common tools are: questions for ministers (written or oral), interpellations and no-confidence motions. Other tools include budget control mechanisms, dismissal and the establishment of ad-hoc commissions of inquiry. These funds are available to the parliament on an ongoing basis and can be used throughout its term.

Keywords: parliament, parliamentary, control, oversight, government, executive.

Апстракт

Овој труд има за цел да ја разгледа „Парламентарната контрола на извршната власт со посебен акцент на Република Косово 2008-2020“, во овој труд ќе ги откриеме сите различни концепти на јавна администрација која работи на територијата на Косово.

Во однос на методологијата што се користи за реализација на трудот, можам да нагласам дека концепцијата на оваа студија е направена со истражување и повикување на различни современи книги, материјали од Интернет добиени од официјални адреси, списанија, статии итн. Развојот на трудот ја истакнува тезата дека оваа меѓународна организација влијаела врз процесот на развој и демократизација на земјите -членки преку нивниот економски, политички придонес и помош во речиси секоја област.

Парламентот како државен орган е носител на најважните државни и политички функции на една држава. Една од најважните функции што ги врши парламентот, покрај законодавната и изборната функција, е и онаа на контролорот (надзорникот) на извршната власт, односно владата. Оваа функција ја вршат само парламентите на државите со систем на парламентарна влада, поради фактот што во овие држави владата е извршно тело избрано од парламентот и исто така може да биде разрешено од парламентот. Собранието на Република Косово е единствената институција која е директно избрана од граѓаните. Изборот на Влада и претседател, донесување закони и именување раководители на независни институции се дел од уставните обврски на Собранието. Во исто време, Собранието ужива широки овластувања во надгледувањето на ефикасното функционирање на овие институции, како и надгледувањето на спроведувањето на законите. Недостатокот на ефективен парламентарен надзор, особено во земјите во транзиција, често се наведува како една од причините за неуспехот на демократските системи на владеење. Паралелно со претставничката и законодавната функција, надзорот на Владата и нејзиното одговарање се смета за една од главните одговорности на демократските парламенти. Во секоја држава со развиени претставнички демократии, законодавните органи имаат посебни механизми преку кои ја надгледуваат работата на извршните институции. Парламентите располагаат со широк спектар на алатки за извршување на нивната контролна функција. Највообичаени алатки се: прашања за министри (писмени или усни), интерпелации и предлози за недоверба. Други алатки вклучуваат механизми за контрола на буџетот, разрешување и формирање на ад-хок истражни комисии. Овие средства се достапни за парламентот во континуитет и можат да

се користат во целиот негов мандат.

Клучни зборови: парламент, парламентарец, контрола, надзор, влада, извршна власт.

Hyrje

Një ndër karakteristikat themelore të sisitemit parlamentar paraqet të drejtën e parlamentit të ushtrojë kontroll të vazhdueshëm mbi Qeverinë, të shtrojë pyetje, interpelancë, të formojë komisione të përhershme për përcjelljen e veprimtarisë së Qeverisë, të formojë komisione anketuese për të provuar përgjegjësinë e ministrave dhe të ngjashme. Ky quhet kontroll parlamentar, me që e ushtron parlamenti dhe atë me forma plenare me komisionet e tij dhe kjo shpesh sjell deri te përgjegjësia para parlamentit. Efekti i tij nuk mbaron me aktin e përgjegjësisë, por ajo ka efekt parandalues, për shkak se stimulon subjektet mbi të cilat ushtrohet kontrolli që me kujdes dhe në mënyrë të ndërgjegjshme t'i kryejnë detyrat që dalin nga puna e tyre. Kontrolli parlamentar ka të bëjë edhe me ligjshmërinë dhe me rregullsinë e veprimtarisë.

Fjala kontroll ka më shumë kuptime. Por kur përdoret nga aspekti i të drejtës kushtetuese dhe parlamentare, kontrolli ngërthen disa elemente dhe atë:

- ☐ elementin informues – evidentohet gjendja faktike;
 - ☐ elementin vlerësues – vlerësohen rezultatet nga aktiviteti i subjektit që i nënshtrohet kontrollit parlamentar;
 - ☐ ndërmarrjen e masave adekuate – sanksioneve varësisht nga gjendja e konstatuar.
- Kontrolli është i lidhur ngushtë me përgjegjësinë. Kur do të konstatohen parregullësi në punën e subjekteve që i nënshtrohen kontrollit parlamentar, kjo paraqet shkas për ngritjen e çështjes së përgjegjësisë politike.

Funksionet kryesore të kontrollit parlamentar janë: - Të zbulojë dhe të parandalojë abuzimet, sjelljet arbitrare ose jo ligjore dhe antikushtetuese të qeverisë dhe të organizmave publikë.

Mbrojtja e të drejtave dhe lirive të qytetarëve është në qendër të këtij funksioni:- T'i kërkojë qeverisë llogari për mënyrën sesi ajo përdor fondet publike, me qëllim përmirësimin e efikasitetit të shpenzimeve publike dhe mos lejjimin e abuzimeve financiare në veprimtarinë e administratës; - Të mbikëqyrë zbatimin me efektivitet të politikave të programuara nga qeveria; - Të bëjë transparencën e veprimtarisë së qeverisë dhe të forcojë besimin e qytetarëve kundrejt shtetit ligjor. Pas përfundimit të luftës në Kosovë në qershor të vitit 1999, dhe me futjen e organizatave ndërkombëtare, Kosova është administruar nga organizata e OKB-së, e quajtur UNMIK. UNMIK-u ka qenë përgjegjëse për organizimin e administratës publike dhe Policis (UNMIK Police) etj.

Disa nga problemet kryesore me të cilat përballen institucionet e Kosovës që nga formimi i tyre më 2001 e deri më tani, shpesh janë përmendur të jenë edhe keq menaxhimi me parane publike dhe korrupsioni. Për mbikëqyrjen e shpenzimeve të parasë publike, PSSP më 2003 ka emëruar Auditorin Gjeneral, detyrë e të cilit është auditimi i të gjitha institucioneve publike të cilat burimet e financimit i kanë nga Buxheti i Kosovës. Në një sistem parlamentar si Kosova, legjislativi duhet të ketë përgjegjësinë kryesore dhe më të lartë për atë se si po shpenzohet paraja publike në pajtim me qëllimet dhe prioritetet qeveritare dhe se a po autorizohet shpenzimi i tyre në pajtim me ligjin. Meqë Kuvendi i Kosovës është institucioni më i lartë i cili bën aprovimin mbi shpërndarjen e financave publike, ky publikim i Institutit për Studime të Avancuara GAP jep propozimin për formimin e një Komisioni Parlamentar për Auditim. Me formimin e këtij komisioni, Kuvendi i Kosovës do të merrte përgjegjësinë dhe pushtetin e nevojshëm që krahas së drejtës së shpërndarjes së parasë publike, të kërkojë edhe llogari politike për shpenzimet e kësaj paraje dhe të garantojë shpenzimin e buxhetit ashtu si është aprovuar nga Kuvendi. Në raportin e tyre të vitit 2007 mbi sfidat e Kosovës në tranzicion, Instituti për Efektivitet të Shtetit me seli në SHBA.¹ I rekomandon autoriteteve që raportet e Auditorit Gjeneral ti paraqiten Kuvendin për shqyrtim, që kuvendi ta krijojë një Komision të Llogarive Publike, dhe të punojë në ngritjen e kapaciteteve të Kuvendit për të ndërmarrë hapa duke u bazuar në këto raporte.²

Kjo analizë do të përshkruajë bazën ligjore për emërimin dhe funksionimin e Auditorit Gjeneral si dhe nevojën për qartësimin e kësaj baze ligjore; do të japë shembuj se si funksionojnë institucione të ngjashme në parlamentet e tjera nacionale dhe të argumentojë nevojën e ekzistimit të një komisioni të përhershëm parlamentar për auditim në Kuvendin e Kosovës; dhe do të japë rekomandimet për institucionin më të lartë qeverisës në vend – Kuvendin e Kosovës.

Pas disa takimeve të realizuara dhe dështimit të këtyre bisedimeve në Vjenë ndërmjet palës Shqiptare dhe asaj Serbe. Parlamenti i Kosovës u detyrua që të shpall pamvarësin më 17 Shkurt, 2008 me bazë propozim-dokumentin e e përpiluar nga presidenti Ahtisari i cili ishte ndërmjetësuesi kryesor dhe udhëheqës i këtyre bisedimeve në Vjenë. Pas shpalljes së pamvarësisë SHPK-ja u shëndrrua në PK (Policia e Kosovës), si dhe TMK-ja u shua pas një viti në pajtim me nenin 9 të dokumentit të Ahtisarit dhe filloi regrutimi i pjestarëve të një force të re e cila quhet FSK (Forca e Sigurisë së Kosovës) ku një pjesë e madhe kaloi nga TMK-ja në FSK, por njëkohësisht u regrutuan edhe pjestarë të rinj. Dhe një pjesë e ish-pjestarëve të TMK-së mbeten jashtë saj dhe u pensionuan. Ky dokument parasheh edhe formimin e shërbimit

¹ UNMIK – United Nations Mission in Kosovo (Misioni i Kombeve të Bashkuara në Kosovë) Organizata e Kombeve të Bashkuara ka administruar me Kosovën deri në vitin 2008, ku vazhdon aktivitetin e saj simbolik kryesisht në veri të vendit.

² OMIK – Kryesisht është angazhuar në krijimin e Policisë së Kosovës si dhe në organizimin e zgjedhjeve. “Misioni i OSBE-së ishte faktori kryesorë që vërtetoi masakrat e bëra nga forcat Serbe gjatë luftës në Kosovë”.

inteligjent të Rrepublicës së Kosovës që tanimë quhet AKI (Agjencioni i Intelejencës së Kosovës) në nenin 4, ku thuhet se ky shërbim duhet të jetë “profesional, apolitik, shumetnik dhe nën mbikqyrjen e Parlamentit dhe administratës civile” AHTISARI PLAN.

Lënda e hulumtimit

Gjatë këtij studimi do të trajtohen çështje që kanë të bëjnë me kontrollin e parlamentar te pushteti ekzekutiv me theks te vecante ne Republiken e Kosoves. Rëndësi e veçant do ti kushtohet rolit të faktorit ndërkombëtar në zhvillimin e këtyre ngjarjeve “historike” në mes Kosovës dhe Serbis (historike në kuptimin e mundësis së parë reale që Kosova dhe Serbia në cilësin e shteteve Demokratike të arrijnë marrveshje mbi territorin dhe njohjen kufijëve reciprok). Roli i faktorit ndërkombëtar është i pashmangshëm në këtë proces të ndjeshëm (të pashmangshme) të prekjes të kufijëve. Që nga hapat e parë të këtij procesi roli i ndërkombëtarëve ka qenë efektivë dhe jo gjithmonë produktiv në kuptimin pozitivë. Kjo etap e kërkimit të marrveshjes dhe e uljes në tryezën e diskutimit është e inicuar nga ndërkombëtarët që nga hapat e parë të sajë dhe rezultat na kanë treguar se mungesa e faktorit ndërkombëtar: të paktën deri tani e pamundëson zhvillimin e këtij procesi të ndjeshëm dhe arrijten e marrveshjes përfundimtare.

Fatkeqësisht, situata në rajon nuk dallon shumë nga ajo në Kosovë. Edhe pse shumë vende në Ballkanin Perëndimor kanë një traditë shumë më të gjatë se sa Kosova të qeverisjes parlamentare, këto vende nuk kanë krijuar struktura me të cilat do ti mbanin qeveritë e tyre përgjegjëse në lidhje me shpenzimet publike. Nëse shikojmë përvojat e anëtarëve të ri të BE-së, qartë mund të shohim përpjekjet që ata i kanë bërë dhe punën që e kanë kryer në krijimin e strukturave të fuqishme dhe qëndrueshme të mbikëqyrjes.

Në sistemin e së drejtës ekzekutivi të një vendi përfshihen, së pari, normat juridike që përmban kushtetuta e atij vendi, të cilat sanksionojnë organizimin dhe veprimtarinë e organeve të administratës shtetërore. Në radhë të dytë, në sistemin e së drejtës ekzekutiv përfshihen edhe normat e akteve të tjera juridike, të cilat sanksionojnë marrëdhëniet shoqërore në fushën e administratës shtetërore. Këtu mendohet, si rregull, në normat juridike të ligjeve të veçanta, dekreteve dhe akteve të tjera.

Qëllimet e hulumtimit

Bazuar në praktikën shkencore të hulumtimeve të bazuara mbi kërkesën për egzistimin e tyre,

dhe qëllimin e arritjes në përfundime shkencore të argumentuara dhe bazuar në fakte me qëllim të kontribimit në arritjen rezultateve të dobishme për shoqërinë, edhe ky hulumtim ka qëllimet e tij:

- Identifikimi i dobësive në sistemin e kontrollit të mbrendshëm të administratës publike,
- Zbatimi i modeleve shkencore të bazuara në teknikat hulumtuese të intervistimit, anketimit si dhe intervistimin e fokus grupeve,
- Kryqezimin e metodave kualitative dhe kuantitative me qëllim të identifikimit të problemeve në institucionet e kontrollit të mbrendshëm të ekzekutivit,
- Të shërbejë si material referent i hulumtimit për studiuesit e fushës së administrimit publik,
- Identifikimin e rrugëve për reformimin e sistemit të kontrollit të mbrendshëm të administratës publike,
- Nxjerrja e rekomandimeve për përmirësimin e performancës si dhe rritjen e efikasitetit të administratës publike.

Hipotezat

Njëri nga instrumentet më të rëndësishme përshkruese të punimit të tezës së magjistraturës është edhe Hipoteza e Hulumtimit që do ta trajtojmë ndaras në vazhdim.

Hipoteza kryesore:

- Roli i kontrollit të ekzekutivit të administratës publike në mrefunksionimin dhe efikasitetin administratës publike.

Hipoteza të veçanta:

- Roli i Kuvendit të Republikës së Kosovës në krijimin e infrastrukurës ligjore të funksionimit të administratës publike ;
- Rritja e efikasitetit të punës së gjykatave në zgjidhjen e kontesteve administrative gjyqësore ;

- Mbrojtja e te drejtave te qytetareve dhe roli kryesor i Qeverisë lidhur me administraten publike ;
- Roli i monitorimit nderkombetar ne rritjen e perfomances se institucioneve te kontrollit shteteror.

Metodologjia e hulumtimit

Përgatitja e kësaj teze të magjistraturës kërkon shfrytëzimin e metodave dhe teknikave të ndryshme shkencore hulumtuese. Metoda të rëndësishme që do të përdoren janë: metoda historike – përshkruese , krahasimore, statistikore dhe analiza. Si burime të të dhënave planifikoj të shfrytëzoj literaturë të publikuara nga autorë të ndryshëm , Kushtetuten e Republikës e Kosovës, komentarin e saj, Ligjin për Procedurën e Përgjithshme Administrative si dhe ligje të tjera që janë relevante me temën time.

Metodë apo teknikë tjetër që do të përdoret është intervista dhe anketa. Planifikoj të intervistoj ekspert të çështjeve juridike – administrative, nga fusha e të drejtës administrative, gjithashtu planifikoj të intervistoj zyrtarë të cilët lidhen me temën time. Kurse në anketë planifikoj të përfshihen zyrtarë nga Parlamenti, Gjykatat si dhe Qeveria. Gjatë grumbullimit të të dhënave nga këto metoda , teknika dhe burime shkencore do të nxirren konkluzione të veçanta rreth kësaj çështje dhe mundësinë e rritjes e efikasitetit të punës së administratës publike përmes kontrollit të mbrendshëm.

Rëndësia e punimit

Kjo temë është aktuale e cila mbulon një pjesë të hapësirës së pa studiuar lidhur me funksionimin e kontrollit të ekzekutivit. Rëndësia e këtij punimi qëndron në faktin se kontribuon në rritjen e efikasitetit të punës së administratës publike nëpërmjet kontrollit rigoroz të institucioneve të kontrollit të brendshëm të administratës publike me theks të veçantë në Republikën e Kosovës. Një aspekt i rëndësishëm i këtij punimi është zbatimi i metodave shkencore duke u bazuar në përvojat e mira të vendeve të zhvilluara. Përfutjesit e rezultateve të këtij punimi janë profesionistët e fushës së administrimit publik si dhe institucionet të cilat merren me kontrollin e jashtëm të administratës publike (Parlamenti, Gjykatat, Administratë e brendshme).

Rëndësia e kësaj teze do të mund të elaborohet duke u ndarë në dy pjesë: pjesa teorike dhe praktike.

Rëndësia teorike e tezës:

Teza do të përmbajë një përmbledhje teorike të praktikave të kontrollit të parlamentit të ekzekutivit në Ballkanin Perëndimor me theks të veçantë në rastin e Republikës së Kosovës.

Rëndësia praktike e tezës:

Fillimisht kjo teze do të shërbejë si studim i ri për të përmbushur zbrastet e studimit të ndikimit të kontrollit të parlamentit në performancën dhe efikasitetin e administratës publike. Kjo teze ka për qëllim që të ofroj politikëbërësve shtigje apo rrugë të cilat i ndihmojnë këto institucione që të bëjnë kontrollin e jashtëm me ekspertizën e nevojshme shkencore.

Kapitulli I

1. Kuptimi i parlamentit, Kontrolli i mbrendshem dhe llojet e kontrollit

1.1. Vështrimi i parlamentit

Kuvendi i Republikës së Kosovës dhe Kompetencat e tij të cilat ushtrohen në përputhje me nenin 65 të Kushtetutës janë (Rregullore e Kuvendit të Republikës së Kosovës 2010):

1. Miraton Kushtetutën, ligje, rezoluta, deklarata dhe akte të tjera të përgjithshme.
2. Vendors ta ndryshojë Kushtetutën me dy të tretat (2/3) e votave të të gjithë deputetëve të Kuvendit, përfshirë edhe dy të tretat (2/3) e të gjithë deputetëve që i mbajnë vendet e rezervuara ose të garantuara për përfaqësuesit e komuniteteve, të cilat nuk janë shumicë në Kosovë.
3. Shpall referendum, në pajtim me ligjin.
4. Ratifikon traktate ndërkombëtare.
5. Miraton buxhetin e Republikës së Kosovës.
6. Zgjedh dhe shkarkon Kryetarin dhe nënkryetarët e Kuvendit.
7. Zgjedh dhe mund ta shkarkojë Presidentin e Republikës së Kosovës, në përputhje me Kushtetutën.
8. Zgjedh Qeverinë dhe mund të shprehë mosbesimin ndaj saj.
9. Mbikëqyr punën e Qeverisë dhe të institucioneve të tjera publike, të cilat në bazë të Kushtetutës dhe të ligjeve i raportojnë Kuvendit.
10. Zgjedh anëtarët e Këshillit Gjyqësor të Kosovës dhe të Këshillit Prokurorial të Kosovës, në përputhje me Kushtetutën.
11. Propozon gjykatësit e Gjykatës Kushtetuese.
12. Mbikëqyr politikën e jashtme dhe politikën e sigurisë.
13. Jep pëlqimin për dekretin e Presidentit për shpalljen e gjendjes së jashtëzakonshme.
14. Vendors për çështjet e interesit të përgjithshëm, të përcaktuara me ligj.

Kuvendi ka tri funksione kryesore: Ligjvënës, që përfshinë hartimin e ligjeve dhe mbikëqyrjen e zbatimit të tyre. Një ndër karakteristikat themelore të sistemit parlamentar paraqet të drejtën e parlamentit të ushtrojë mbikëqyrje të vazhdueshëm mbi Qeverinë, të shtrojë pyetje, interpelancë, të formojë komisione të përhershme për përcjelljen e veprimtarisë së

Qeverisë, të formojë komisione anketuese për të provuar përgjegjësinë e ministrave dhe të ngjashme.³ Ky quhet kontroll parlamentar, me që e ushtron parlamenti dhe atë me forma plenare me komisionet e tij dhe kjo shpesh sjell deri te përgjegjësia para parlamentit. Efekti i tij nuk mbaron me aktin e përgjegjësisë, por ajo ka efekt parandalues, për shkak se stimulon subjektet mbi të cilat ushtrohet kontrolli që me kujdes dhe në mënyrë të ndërgjegjshme t'i kryejnë detyrat që dalin nga puna e tyre. Kontrolli parlamentar ka të bëjë edhe me ligjshmërinë dhe me rregullsinë e veprimtarisë.⁴

Fjala kontroll ka më shumë kuptime. Por kur përdoret nga aspekti i të drejtës kushtetuese dhe parlamentare, kontrolli ndërthen disa elemente dhe atë:

- elementin informues – evidentohet gjendja faktike;
- elementin vlerësues – vlerësohen rezultatet nga aktiviteti i subjektit që i nënshtrohet kontrollit parlamentar;
- ndërmarrjen e masave adekuate – sanksioneve varësisht nga gjendja e konstatuar.

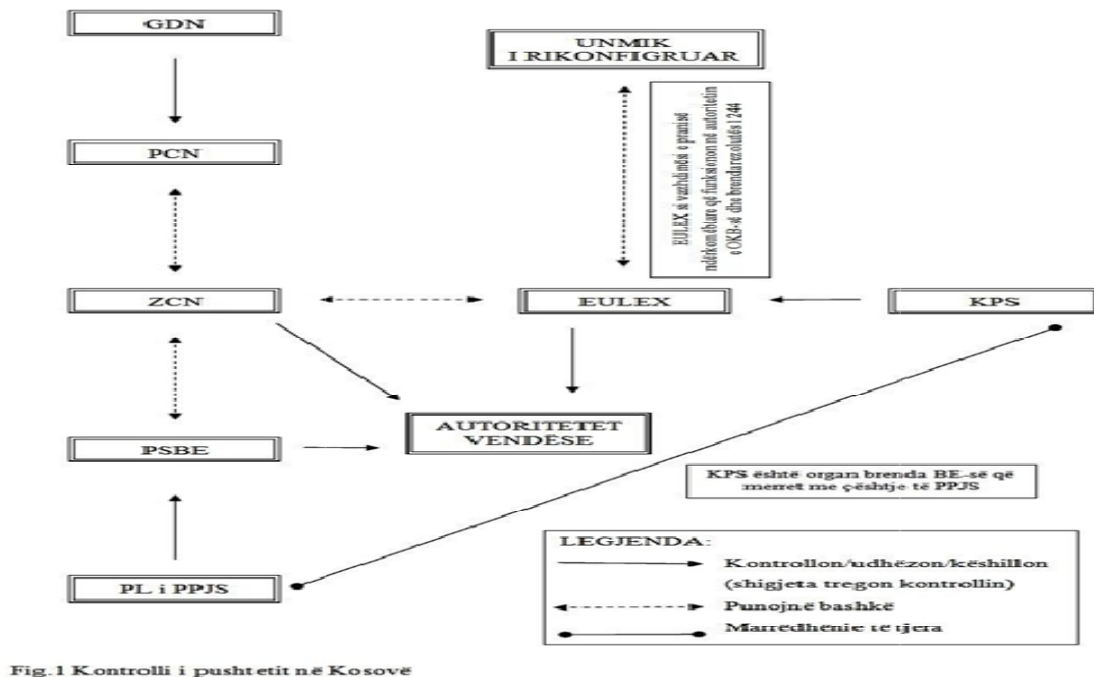

Fig. 1 Kontrolli i pushtetit në Kosovë

Figure 1 Kontrolli i pushteti në Kosovë⁵

³ Bajrami, A. (2005). Demokracia Parlamentare. Prishtinë.

⁴ Shih refrenc 6

⁵ <https://s3.amazonaws.com/academia.edu.documents/31120834/TRENDTI GLOBAL 2.pdf?response-content-disposition=inline%3B%20filename%3DDIPLOMACIA-DISIPLINE E MEVETESISHME.pdf&X-Amz-Algorithm> çasja e fundit më datën 07.09.2021 në ora 15:31.

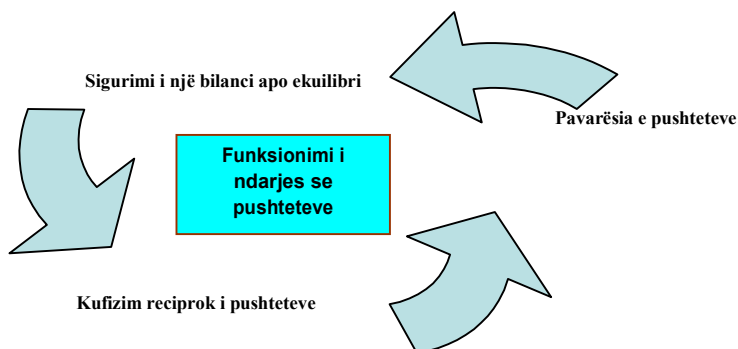
Kontrolli është i lidhur ngushtë me përgjegjësinë. Kur do të konstatohen parregullësi në punën e subjekteve që i nënshtrohen kontrollit parlamentar, kjo paraqet shkas për ngritjen e çështjes së përgjegjësisë politike.⁶

1.2. Ndarja dhe bilanci i pushteteve

Në demokraci, një ndër elemente më primare të qeverisjes është ndarja e pushteteve. Ndarja e pushteteve siguron një qeverisje më efektive, e cila në vete ka më shumë pavarësi në hallkat apo degët e qeverisjes, që pamundësojnë kontrollin ose ushtrimin e ndikimit në vendimmarrje nga një degë ndaj tjetrës degë të qeverisjes, e që janë tri: legjislativi, ekzekutivi dhe gjyqësori. Nëse shikohet aspekti kronologjik dhe përmbajtësor, mund të konstatohet se kërkesat lidhur me ndarjen e përgjegjësisë dhe autonominë e organeve të qeverisjeve u paraqiten me qëllim për ta luftuar pushtetin absolut të njëjës nga degët e qeverisjes. 60 Diskutimi lidhur me ndarjen e pushteteve fillon qysh në Greqinë e lashtë dhe nënkuptonte ndarjen dhe pavarësinë mes pushteteve.”⁷

Kjo tendencë, në atë kohë nuk gjeti mbështetje, në mungesë të kulturës politike dhe mungesës së pushtetit demokratik; më vonë, e sidomos pas shekullit të XVII dhe XVIII, vjen në shprehje si rezultat i zotërimit të borgjezisë. Ndërsa, me kalimin e kohës, u bë legalizimi i ndarjes së pushteteve përmes akteve më të larta normative, mirëpo edhe sot nuk kemi një ndarje strikte të pushteteve në vendet ku është zhvilluar demokracia.⁸

Ndarja e pushteteve, përveç pavarësisë së hallkave të qeverisjes, prodhon edhe një kontroll reciprok mes tri hallkave të pushtetit gjë që jep mundësinë e ushtrimit të veprimtarisë së pavarur për secilën degë të qeverisjes, ndërsa krijon efekte pozitive midis njësive që kanë pushtet.

⁶ Shih referenc 8

⁷ Marrë nga ueb-faqja www.dadalos.org/ rubrika Demokracia. E qasur: 07.09.2021 në ora 10:35

⁸ Hon Dean Wells, Current challenges for the Doctrine of the Separation of Powers – The Ghost in the Machinery of Government file:///C:/Users/Kujtim.bytyqi/Downloads/195-1-380-1-10-20120622.pdf faqe 114-116. E qasur: 07.09.2021 në ora 13:00.

Nëse nisemi nga parimi i ndarjes së pushteteve trupat e tri degëve të qeverisjes (ekzekutivi, legjislativi dhe gjyqësori) do të funksionojnë më mënyrë të pavarur dhe do të japin përgjegjësi njëri-tjetrit dhe qytetarëve të vendit. Shumë herë ky parim njihet dhe si mekanizëm i kontrollit dhe balancit.

Table 1 Funksionimi i Ndarjes së Pushteteve

Ndarja e pushteteve sot është prezente në të gjitha vendet ku aplikohet sistemi demokratik. Autori Mayer paraqet përshkrime mbi funksionimin e pushteteve në disa vende në librin e tij të quajtur “Politikat Krahase”, i cili përgjatë përshkrimit të strukturave dhe proceseve politike në Britaninë e Madhe, kemi ndarje të pushteteve ndërmjet Kurorës, Qeverisë, Parlamentit, ndërsa në Gjermani në mes Kuvendit Federal, Këshillit Federal, Kryetarit me pushtet të kufizuar, Kancelarit Federal me pushtet të madh ekzekutiv, dhe Gjykatës Kushtetuese Federative⁹

Në rastin e SHBA-ve, më e drejtë do të ishte të thuhej se sistemi kushtetues bazohet më shumë në idenë e kontrollit dhe të ekuilibrit sesa në konceptin e pastër të ndarjes së pushteteve¹⁰

Kështu që, në realitet mund të thuhet se ka një ndarje të pastër të pushteteve mes tri degëve të qeverisjes. Në vazhdim do të paraqesim ndarjen e pushtetit në Kosovë, në periudhën e krijimit të institucioneve vendore para dhe pas shpalljes së Pavarësisë në vitin 2008. Nëse flasim për periudhën e tranzicionit në Kosovë, gjatë administrimit të UNMIK-ut në Kosovë nuk kishim të bënim me parimin e ndarjes së pushtetit, për arsye se i tërë pushteti ishte në duart e administratës ndërkombëtare, e cila drejtohej nga Përfaqësuesi Special i Sekretarit të Përgjithshëm (PSSP). Kjo formë e qeverisjes së vendit përmes administratës ndërkombëtare, e cila kishte rolin kryesor, mund të themi se promovoj parimin e unitetit të pushtetit në duart e një organi, i cili ishte legjitimuar përmes Rezolutes 1244/99. Pushteti i rezervuar i PSSP-së, kishte fuqi të madhe vendimmarrëse me karakter absolut, ndërsa filozofia me të cilën arsyetohej veprimi qëndronte në atë se pushteti gradualisht do të kalonte në duart e vendorëve. Kjo, natyrisht, mund të vërtetohet që edhe tranzicioni dhe gjithashtu konsolidimi i demokracisë në Kosovë ishte shumë i ngadalshëm në kohën kur kishim të instaluar Administratën e UNMIK-ut, shkaku i pushtetit të rezervuar që kishte Përfaqësuesi Special i Sekretarit të Përgjithshëm në Kosovë. Rrjedhimisht, nga muaji maj i vitit 2001, kemi miratimin e Kornizës Kushtetuese e cila ofroi mundësinë e formimit të institucioneve në njërin anë, ndërsa në anën tjetër, mundësoi një ndarje të pushteteve në tri hallka ndërmjet institucioneve vendore. Kurse, sa i përket autoritetit të

⁹ Lawrence C. Mayer, „Politikat Krahase“, SOROS dhe Ora, Tiranë, 2003, f. 30-218

¹⁰ Luan Omari, „Shteti i së Drejtës“, Akademia e Shkencave e Shqipërisë, Tiranë, 2002, f. 77.

PSSP-së, ai mbeti i paprekur dhe se i tërë sistemi politik në raste kur vlerësohet sipas kapitullit XII-të të kornizës kushtetuese, ishte nën kontrollin e PSSP-së. Ai prodhonte pushtet absolut në tri shtyllat e qeverisjes vendore, duke zbehur autoritetin e organeve të cilat kishin dalë nga vota e popullit. Kur themi se PSSP-ja, kishte një autoritet absolut, kjo vërtetohet me faktin se, në disa raste, kur institucionet vendore merrnin vendime, ato vendime shfuqizoheshin nga PSSP-ja. Rasti i këtillë i aplikimit të pushtetit të PSSP-së, ishte me degën legislative ku disa herë Kuvendi i Kosovës, filloi hapat për nisma legislative, por u pengua nga pushteti i rezervuar i Kryeadministratorit (PSSP-së). I tillë ishte edhe rasti me Komisionin kushtetues & legjislativ të Kuvendit të Kosovës kur iu ndalua nisma për ndryshimin e Kornizës Kushtetuese.”¹¹

Edhe përkundër kësaj, Kosova para shpalljes së Pavarësisë së saj në vitin 2008, kishte një ndarje formale mes tri hallkave të pushtetit si;

- Parlamentit- si organit legjislativ i quajtur KUVENDI me karakter bikameral, i cili është institucioni më i lartë legjislativ .
- Kryetari i Kosovës- që përfaqëson unitetin e popullit dhe garanton funksionimin demokratik të Institucioneve.
- Qeveria – organi që ushtron pushtet ekzekutiv dhe zbaton ligjet e miratuara nga Kuvendi.
- Gjyqësori- i cili administrohet nga gjykatat, të cilat punojnë në kudër të ligjeve të zbatueshme në vend.

Table 2 Ndarja e Pushteteve. Struktura e shpërndarjes së pushteteve në Kosovë gjatë Administrimit ndërkombëtar deri në vitin 2008.

Duke u mbështetur në Kornizën Kushtetuese, kreu 9.1 i saj përcaktonte fushëveprimin e Kuvendit të Kosovës si „ institucion më i lartë përfaqësues dhe ligjvënës i vetëqeverisjes së përkohshme“¹², i cili përfaqësonte degën legislative të qeverisjes, duke përcaktuar përbërjen, zgjedhjen, mandatin, përgjegjësitë dhe procedurat vendimmarrëse.

Kuvendi është organi më i lartë i organeve vendore, i cili, sikur edhe organet e tilla në vendet tjera, ushtron funksionin legjislativ, zgjedhor dhe monitorues. Duke u mbështetur në kornizën

¹¹ Arsim Bajrami, „ Seanca mësimore nga kursi Shteti Ligjor“, 2006.

¹² Korniza Kushtetuese për Vetëqeverisje të Përkohshme të Kosovës, https://www.kuvendikosoves.org/common/docs/FrameworkPocket_ALB_Dec2002.pdf. E qasur: 07.09.2021 në ora 15:45

kushtetuese deri në vitin 2008, Kuvendi i Kosovës kishte këto përgjegjësi :

- Miratimin e ligjeve, rregulloret e brendshme, shqyrtimin e marrëveshjeve ndërkombëtare.
- Zgjedhjen e Kryesisë së Kuvendit, Kryetarit, Kabinetit Qeveritar ose edhe refuzimin e tyre.
- Vendimin për mocionin ndaj Qeverisë.
- Miratimin e rregulloreve të punës së Kuvendit dhe komisioneve të tij.
- Përgjegjësitë e bashkëpunimit me institucionet tjera.

Mirëpo, siç u tha edhe me lartë, ky organ kishte kufizime të cilat dalin nga autoriteti i administratës ndërkombëtare përmes rregulloreve dhe nënshkrimit të ligjeve të Kuvendit. Për dalim nga vendet tjera, ku këto kompetenca mund të rrjedhin nga legjislativi, Presidenti apo nga Kryetari i Kuvendit në Kosovë, këto kufizime ishin pjesë e kompetencave të administratës ndërkombëtare në Kosovë, se paku deri në vitin 2008.

Pushteti Ekzekutiv-sipas kornizës kushtetuese. ishte pushtet ku Qeveria ushtronte pushtetin ekzekutiv, e cila ka funksion në zbatimin e ligjeve të miratuara nga Kuvendi.

Pushteti Juridik- Sistemi gjyqësor në Kosovë ishte i organizuar, që nga Gjykata Supreme, ajo e Qarkut dhe gjykatat komunale, ku administrimi i tyre bëhej në përputhje me ligjin e zbatueshëm. Kjo përbënte një ndarje të kompetencave në mes tri degëve të qeverisjes, mirëpo vlen të theksohet se edhe përkundër kësaj ndarjeje, në të gjitha degët e qeverisjes në Kosovë administrata ndërkombëtare dhe përfaqësuesi special i saj ka pasur super autoritet mbi këto institucione,, pasi që vendi qeverisej nga misioni i OKB-së, deri në shpalljen e Pavarësisë së Kosovës në vitin 2008.

Pas shpalljes së Pavarësisë së Kosovës në vitin 2008, dhe rrjedhimisht miratimit të

Kushtetutës së Republikës së Kosovës, përmes së cilës përsëri është saktësuar ndarja e pushteteve në legjislativ, ekzekutiv dhe gjyqësor. Megjithatë, siç theksohet edhe më në kapitujt më lartë, mbikëqyrja ndërkombëtare ka vazhduar edhe pas shpalljes së Pavarësisë së Kosovës, deri në vitin 2012, përmes “Zyrës Ndërkombëtare Civile” (Internacional Civil Office) - ICO.

Pra, pas shpalljes së Pavarësisë së Kosovës, lirisht mund të flitet për ndarje të mirëfilltë të pushteteve. Mirëpo, problemi kryesor me të cilin këto tri degë janë ballafaquar ishte ndërhyrja apo interferimi i punës së tri degëve ndaj njëra-tjetrës. Sidomos, mund të theksohet ndërhyrja e ekzekutivit në punën e legjislativit dhe gjyqësorit. Në anën tjetër, Kuvendi i Republikës së Kosovës ka qenë i kritikuar për moskryerjen e njëres prej punëve të tij të rëndësishme, atë të kontrollit apo monitorimit të punës së ekzekutivit. Komisionet parlamentare kanë qenë të injoruara nga ekzekutivi, me çka ato shpesh kanë humbur efektin e punës së tyre.¹³

Prandaj, ne vazhdim do të flitet për organizimin e tri pushteteve në Kosovë, me theks të veçantë, për periudhën pas shpalljes së pavarësisë së Kosovës dhe miratimit të Kushtetutës së Republikës së Kosovës nga viti 2008 dhe efikasitetin e këtyre tri pushteteve në kryerjen e detyrave të dhëna me kushtetutë. Ky vlerësim i efikasitetit të këtyre tri hallkave të pushtetit do të jap edhe disa përgjigje përkritazi me rolin e këtyre tri pushteteve në zhvillimin dhe konsolidimin e demokracisë në Kosovë.

Funksionimi i këtyre shtyllave është i një rëndësie të veçantë sepse “mosfunksionimi i këtyre shtyllave kryesore të një sistemi shtetëror e informalizon jetën shoqërore dhe publike; shkakton humbje të besimit dhe anashkalim të institucioneve të shtetit. Në shumë aspekte, diç e këtillë ka ndodhur në Kosovë: sa më pak funksionojnë legjislativi, ekzekutivi dhe gjyqësori – aq më shpesh zgjidhjet për problemet e qytetarit/shoqërisë tentohen të gjenden përtej tyre, në sferën private, në kodet popullore joinstitutionale dhe joshtetërore.”

1.3. Pushteti urdherdhenës

Qeveria, sikur edhe shefi i shtetit, është organ i pushtetit ekzekutiv. Qeveria sot paraqet organ shtetëror të pushtetit ekzekutiv, të cilën e përbejnë funksionarët më të lartë shtetëror (Ndërsa, ligjet miratohen nga parlamenti, rregullimet janë zakonisht të nevojshme për t'i

¹³ BTI 2016, Raporti i Shtetit: Kosovë, faqe 11: https://www.bti-project.org/fileadmin/files/BTI/Downloads/Reports/2016/pdf/BTI_2016_Kosovo.pdf. E qasur: 08.09.2021 në ora 11:53

implementuar ligjet. Ligjet janë relativisht të përgjithshme në paraqitje dhe kanë nevojë për rregulla të tjera, që sigurojnë zbatimin e tyre. Pushteti ekzekutiv ngarkohet me hartimin e këtyre rregullave, sepse ministritë apo agjencitë administrative zakonisht kanë ekspertizën e nevojshme.

Qeveria e Kosovës, ushtron pushtetin ekzekutiv dhe përbëhet nga Kryeministri, zëvendëskryeministri(at), dhe ministrat. Ajo zbaton ligjet e miratuara nga Kuvendi, propozon dhe zbaton politikën e brendshme dhe të jashtme, promovon zhvillimin ekonomik, propozon projektligje në Kuvend, nxjerrë akte juridike të nevojshme për zbatimin e ligjeve, propozon buxhetin, etj.¹⁴ Qeveria e Republikës së Kosovës i nënshtrohet kontrollit parlamentar.¹⁰² Për më tepër, mandati i kontrollit parlamentar të Kuvendit të Kosovës nuk kufizohet vetëm në mbikëqyrjen e punës së Qeverisë, por ai përfshinë edhe institucionet tjera publike, të cilat, në bazë të Kushtetutës dhe ligjeve i raportojnë Kuvendit të Kosovës.

Thelbi i ndarjes së pushteteve për sferën parlamentare dhe qeveritare nuk qëndron në nivelin e kontrollit ligjor të "ekzekutivit" (që është kryesisht juridiksioni i gjykatave), por në nivelin e kontrollit politik. Për këtë vlen: Vetëm fuqia politike kundërvepruese mund të parandalojë shpërdorimin e pushtetit nga ana e shumicës përkatëse të qeverisë. Si e tillë vetëm opozita vjen në konsideratë që t'i kundërvihet pozitës.¹⁵

Pra një opozitë mirë e konsoliduar dhe konstruktive ndikon direkt në cilësinë e një pozite, si dhe në zbatimin e politikave të premtuara gjatë fushatave elektorale. Në Republikën e Kosovës, deri më tani nuk ka pasur një opozitë, e cila ka pasur një forcë, që do të luante një rol të rëndësishëm në mbikëqyrjen e qeverisë si dhe të frenonte atë në raste të caktuara, e sidomos kur kemi të bëjmë me interesat vitale të shtetit. Veç kësaj, raportet në mes pozitës dhe opozitës kanë qenë të një dimensioni të rivalitetit të egër dhe aspak civilizues.

Kur flitet për rolin e pushtetit ekzekutiv në konsolidimin e demokracisë në Kosovë, janë dy probleme që në vazhdimësi e preokupojnë skenën politike në Kosovë. Problemi i parë lidhet me punën e ekzekutivit dhe dobësitë e legjislativit në mbikëqyrjen e ekzekutivit. Rrjedhimisht, ekziston një nivel shumë i ulët i mbikëqyrjes së qeverisë nga ana e Kuvendit të Kosovës. Siç e kemi përmendur edhe më lartë, anëtarët e qeverisë ende nuk arrijnë të marrin pjesë në seancat plenare parlamentare apo mbledhjet përkatëse të komisioneve parlamentare. Kontrolli dhe

¹⁴ Kushtetuta e Republikës së Kosovës, <https://gzk.rks-gov.net/ActDocumentDetail.aspx?ActID=3702>. E qasur: 09.09.2021 në ora 12:00

¹⁵ Kushtetuta e Republikës së Kosovës, Neni 4, pika dhe 1 dhe 4, gjendet në: <http://www.kushtetutakosoves.info/repository/docs/Kushtetuta.e.Republikes.se.Kosoves.pdf>. E qasur: 09.09.2021 në ora 12:00

mbikëqyrja parlamentare ndaj ekzekutivit, ushtrohet përmes instrumenteve demokratike të mbikëqyrjes. Kjo më së shpeshti bëhet përmes pyetjeve parlamentare, interpelancave, nëpërmjet shqyrtimit të raporteve të qeverive mbi punën e tyre, duke ngritur komisione të posaçme për të organizuar vizita në terren me qëllim kontrollit në praktikë të masave të caktuara të qeverisë, komisioneve hetimore, mocioneve të votëbesimit etj. Sidoqoftë, praktika e deritanishme ka dëshmuar se Kuvendi i Kosovës nuk ka qenë shumë efektiv në ushtrimin e funksionit mbikëqyrës. Një nga problemet ishte edhe koalicionet qeverisëse mjaft të fuqishme që në vazhdimësi kanë zbehur fuqinë dhe mekanizmat e mbikëqyrjes parlamentare ndaj qeverisë nga ana e Kuvendit të Kosovës.¹⁶ Rasti i freskët ishte edhe debati parlamentar për ambientin dhe ndotjen e madhe që po ndodh në kryeqytetin e Prishtinës, ku shumica e anëtarëve të ekzekutivit nuk ishin fare të pranishëm në seancë. Kjo tregon që kur ekzekutivi nuk ka ndonjë interes të caktuar për temën në fjalë, ajo me mosprezencën e saj në debate parlamentare, nënvlerëson temën dhe ndikon tek deputetet që mos të marrin ndonjë iniciativë që bie ndesh me interesat e qeverisë.

1.4. Llojet e kontrollit të administrates

Kontrolli si veprimtari e vetëdijshme është e domosdoshme në të gjitha fushta (domenet) e jetës shoqërore. Dollahet llojet e ndryshme të kontrollit, por më parësoret janë:

- ❖ Kontrolli Teknik;
- ❖ Kontrolli Politik;
- ❖ Kontrolli Juridik.¹⁷

Dallimi midis tyre është në natyrën, llojin e kriterit që shërben për krahasimin e me të edhe verifikimin e sjelljes (veprimit) që është objekt i kontrollit.

Kontrolli Teknik (p.sh. kontrolli finaciari), nënkupton krahasimin e aktivitetit me parapamje precise, me stadardet matematikore apo me udhëzimet tjera teknike.

Kontrolli politik ushtron atëher kur pushtetin mbikëqyrës mund të vlerësoj oportunitetin e veprimeve të organit, kur ekzaminon nëse ato janë në përputhje me interes më të larta të përgjithëshme. Kontrolli politik i referohet shqiptimit nëse një punë është kryer në pajtushmëri

¹⁶ NEW MANDATE, NEW OPPORTUNITIES Evaluation of the work of the Assembly of Kosovo and recommendations for further development. Botuar me 2008, faqe, 16.

¹⁷ K.Kryeziu "E drejta administrative", Prizren 2019, f.198

me vendimin e caktuar politik, qëndrimet, përcaktimet parimore , e të ngjashme.

Me kontrollin juridik verifikohet veprimi i dikujt duke pasur parasysh kriteret, rregullat juridike. Në ushtrimin e kontrollit juridik organi mbikëqyrës kufizohet në vlerësimin e pajtueshmërisë së akteve me depozitat juridike në fuqi, kur vështron se puna dhe procedura I organit a është në përputje me norma objektive. Mundet të dallohen dy lloje të kontrollit: *kontrolli i ligjëshmërisë dhe kontrolli i oportunitetit*.¹⁸

Me të drejtë theksohet se kontrolli është veprimtari e përhershme dhe se është element i intervenimit shoqëroror juridik në marrëdhëniet shoqërore në shkallën përkatëse të zhvillimit shoqërore ekonomik të shoqërisë.

Kontrolli e jashtëm të punës së administratës ushtrojnë organet e caktuar jashtë sistemit organizativ të administratës, të cilat kontrollojnë ligjshmërinë e punës së organeve të administratës.

Organet të cilat ushtrojnë kontrollin e jashtëm të punës së administratës janë: kuvendi (parlamenti), organi ekzekutiv (qeveria), gjykata, prokuroritë publike, ombudsmeni, shërbimi i qarkullimit të pagesave etj.¹⁹

Kur është fjala për organet e kontrollit të jashtëm të administratës në shumicën e shteteve bashkëhore ushtrohet jo vetëm kontrolli i ligjshmërisë, veçse edhe shpeshherë edhe kontrollit oportunitetit në lëmenjtë e caktuar.

Të gjitha sistemet juridike nashkëhore orvaten që kontrolli i jashtëm të jetë i tërësishëm, i kontribuar, efikas, ekonomik, dhe në kufijtë e legalitetit. Forma më e rëndësishme e kontrollit të jashtëm të administratës përpos kontrollit gjyqësor të administratës, është kontrolli parlamentar i administratës, si formë e kontrollit politik të administratës, si formë e kontrollit politik të administratës. Organizatat administrative mund të klasifikohen në shumë grupe. Grupin e parë e përbëjnë organizatat administrative, punët e të cilave konsistojnë në ushtrimin e pushtetit ku nënkupton organet e pushtetit shtetëror, përkatësisht organet e administratës shtetërore. Grupin e dytë e përbëjnë organizatat administrative që ushtrojnë shërbime të caktuara, duke shfrytëzuar mundësinë e ushtrimit të një pushteti të deleguar nëpërmjet autorizimeve publike, Grupi i dytë i organizatave administrative nënkupton organizatat dhe institucionet, të cilat ushtrojnë shërbime

¹⁸ Shih referenc 20

¹⁹ K.Kryeziu "E drejta administrative", Prizren 2019, f.213

të caktuara duke shfrytëzuar për këtë autorizimet publike.²⁰

Në literaturën juridike administrative, ndeshim shperhjen organizata e administratës publike e cila në vete përmbledh dy grupet e organizatave administrative. Kështu Maks Veber thekson se organizatat administrative shërbejnë nga njëra anë si instrument për ushtrimin dhe mbajtjen e pushtetit, ndërsa nga ana tjetër si sistem organizatash për ushtrimin e shërbimit publikratës.

1.5. Institucionet administrative si veprimtari sherbyese

Ndikimi i politikës në rekrutimin e stafit të administratës së Kuvendit ka ndikuar negativisht në efikasitetin e punës së administratës dhe në bashkëpunimin mes njësive organizative. Rekrutimi i stafit përmes porosive nga qarqet politike, duke injoruar meritokracinë bazuar në përgatitjet profesionale, i kanë dërguar sinjal edhe Komisionit Evropian, ku disa herë ka ngritur shqetësim për menaxhimin e burimeve njerëzore nga sekretariati i Kuvendit, si dhe për transparencën e bazuar në meritat gjatë rekrutimit të stafit. Kjo në kontinuitet ka dëshmuar se mungesa e kapaciteteve profesionale të nevojshme dhe të domosdoshme për mbështetje të komisioneve parlamentare dhe trupave tjerë brenda Kuvendit të Kosovës, ka ndikuar në masë të madhe që ky institucion të mos arrijë të kryej me kompetencë mandatin e tij kushtetuese.²¹

²⁰ <https://sites.google.com/site/juridikaj/fusha-te-se-drejte/e-drejta-administrative> çasja e fundit më datën 31.05.2020 në ora 23:10

²¹ Instituti Demokratik i Kosovës (KDI). (2013) Mbi 10 vjet parlamentarizëm në Kosovë. Forum 2015. [Online] Qasshëm nga: <http://kfos.org/wp-content/uploads/2013/09/Mbi-10-vjet-Parlamentarizem-ne-KosoveALB.pdf>

Kapitulli II

2. Roli i Parlamentit ne ushtrimin i tij

2.1. Kompetencat Kushtetuese te Parlamentit

Kushtetuta (ose ekuivalenti i saj) siguron bazën më të rëndësishme ligjore për mbikëqyrjen parlamentare në fushën e sigurisë.

Ndërsa kushtetutat ndryshojnë nga njëri vend tek tjetri në bazë të prejardhjes politike, kulturore, ekonomike dhe shoqërore të vendit, shumica e kushtetutave deklarojnë se:

Ekzekutivi (psh presidenti, kryeministri ose ministri i mbrojtjes) është përgjegjës për shërbimet e sigurisë;

Ekzekutivi jep llogari në parlament.

Meqenëse dispozitat kushtetuese kanë statusin më të lartë juridik është e rëndësishme që kompetencat e parlamentit në lidhje me fushën e sigurisë të mishërohen në kushtetutë. Kushtetutat nuk mund të ndryshohen lehtë; çdo reformë e tillë përgjithësisht kërkon një shumicë të kualifikuar në parlament. Për këtë arsye kushtetuta përfaqëson një mënyrë efektive për mbrojtjen e kompetencave të parlamentit në atë fushë të ndjeshme.

Këto kompetenca mund të forcohen më tej me legjislacion të veçantë dhe me anë të rregullores së parlamentit. Përveç kësaj, me kalimin e kohës janë krijuar norma shoqërore dhe praktika të llogaridhënies dhe mbikëqyrjes parlamentare.

Jo i gjithë qëndrimi dhe ndërveprimi mund të rregullohet me ligj. Është njëlloj e rëndësishme, pra, që të krijohen dhe të ruhen shprehitë dhe praktikat e mbikëqyrjes parlamentare të mbështetura në normat shoqërore siç është respekti dhe besimi i ndërsjellë. Për shembull, informimi dhe angazhimi i plotë dhe në kohë i parlamentarëve me zhvillimet e reja në lidhje me

sigurinë nuk është vetëm çështje e transparencës dhe llogaridhënies ligjore, por edhe çështje e dialogut mes njerëzve.²²

Aftësia e parlamentit për të mbikëqyrur fushën e sigurisë ndikohet përgjithësisht nga faktori kohë dhe niveli i ekspertizës dhe informacionit që ka ai.

Faktori kohë: Është me rëndësi vendimtare që parlamenti të marrë informacion në kohë për qëllimet dhe vendimet e qeverisë në lidhje me çështjet e sigurisë dhe fushën e sigurisë.²³ Parlamenti nuk do të ketë argumente të forta në qoftë se qeveria e informon atë pasi të ketë marrë vendim përfundimtar. Në situata të tilla parlamenti do të vihet përballë një fakti të kryer dhe nuk do të ketë asnjë alternativë tjetër veçse ta miratojë ose ta hedhë poshtë vendimin e qeverisë. Në kohë krizash ose gjendjesh të jashtëzakonshme në vend, qeveria zakonisht është e detyruar të veprojë me shumë shpejtësi dhe e informon parlamentin vetëm pasi gjërat bëhen fakt. Kjo, sidoqoftë, nuk e shfajëson atë që të mos veprojnë brenda kuadrit të miratuar nga parlamenti. Përsa i përket çështjeve të zakonshme dhe afatgjata të politikës, parlamenti duhet të ketë kohën e mjaftueshme që të analizojë dhe të debatojë për çështje thelbësore siç janë buxheti i mbrojtjes, vendimmarrja për prokurimin e armëve ose rishikimi i mbrojtjes. Një mënyrë për ta kapërcyer problemin e presionit të kohës me të cilin ballafaqohen rëndom parlamentarët në punën e tyre është krijimi i një strategjie proaktive.²⁴

Mbikëqyrja parlamentare në fushën e sigurisë varet nga kompetencat që ka parlamenti në lidhje me qeverinë dhe shërbimet e sigurisë. Në këtë kontekst, kompetencë do të thotë mundësi për të ndikuar në zgjedhjet dhe qëndrimin e qeverisë në përputhje me vullnetin kolektiv të popullit siç është shprehur në parlament. Ajo gjithashtu përfshin mundësinë për të mbikëqyrur zbatimin e politikave, legjislacionit, vendimeve dhe buxhetit, siç janë miratuar nga parlamenti. Kjo kompetencë buron jo vetëm nga kushtetuta dhe ligjet, por edhe nga rregullat e procedurave parlamentare dhe praktikat zakonore.

Kushtet për një mbikëqyrje efektive parlamentare në fushën e sigurisë përfshijnë:

- ❖ Kompetencat kushtetutese dhe ligjore të përcaktuara qartë
- ❖ Praktikrat zakonore
- ❖ Burimet dhe ekspertizën
- ❖ Vullnetin politik

Kompetenca të përgjithshme

²² Manual për parlamentarët nr. 5 – 2003, Mbikëqyrja parlamentare në fushën e sigurisë: Parimet, mekanizmat dhe praktikrat, Philipp Fluri (Zvicër) dhe Anders B. Johnsson (Suedi)

²³ Shih referencë 25

²⁴ Shih referencën 25

- a. Të iniciojë ligje
- b. Të ndryshojë ose të rishkruajë ligje
- c. T'u drejtojë pyetje anëtarëve të ekzekutivit
- d. Të thërrasë anëtarë të ekzekutivit që të raportojnë në mbledhjet parlamentare
- e. Të thërrasë personelin e forcave të armatosura dhe nëpmnësit civilë që të raportojnë në mbledhjet parlamentare
- f. Të thërrasë ekspertë civilë që të raportojnë në mbledhjet parlamentare
- g. Të marrë dokumente nga ekzekutivi
- k. Të zhvillojë hetime parlamentare
- i. Të zhvillojë seanca²⁵

2.2. Roli i Parlamentit në Republikën e Kosovës

Rregullorja e Kuvendit të Republikës së Kosovës e përkufizon zonën e Administratës së Kuvendit si një trup e cila ofron mbështetje profesionale, administrative dhe teknike për nevojat e Kuvendit, të Kryesisë, të Komisioneve, të grupeve parlamentare dhe të deputetëve të Kuvendit.²⁶ Mbi këtë bazë administrata duhet të jetë forca shtytëse e proceseve dhe punëve administrative.

Duhet kuptuar se edhe administrata e Kuvendit, krahas zhvillimit të këtij institucioni në përgjithësi, ka pasur një proces evolutiv të zhvillimit. Kjo administratë në hapat e parë të ndërtimit të saj, në krye të sekretariatit udhëheqës kishte një shtetas të huaj (francez) të emëruar nga administrata e UNMIK-ut, e që për mision kishte ndërtimin e një administrate funksionale në mbështetje të trupave tjerë të Kuvendit. Me kalimin e kohës sekretariati dhe stafi u kosovarizua, por sfida me ndërtimin e kapaciteteve dhe me theks të veçantë rekrutimi i stafit mbi baza meritokracie mbeti sfida më e madhe e këtij institucioni.

Raporti i Progresit i Komisionit Evropian për vitin 2010 në Kapitullin e dytë – Kriteret Politike, Demokracia dhe Sundimi i ligjit, ka paraqitur pasqyrën e saj për gjendjen aktuale të të gjitha institucioneve më të larta shtetërore në Kosovë. Kuvendi i Kosovës është institucioni i cili është renditur i pari për nga rëndësia e trajtimit të tij, nga ana e këtij institucioni Evropian.

Nga gjashtë vërejtjet dhe sugjerimet që Komisioni Evropian ka ngritur për Kuvendin e Kosovës, tri nga to kanë të bëjnë ekskluzivisht me Administratën e Kuvendit.

Menaxhimi i burimeve njerëzore nga sekretariati i Kuvendit, transparenca e bazuar në meritat gjatë rekrutimit të stafit si dhe lëvizjet e personelit të kualifikuar me të cilat vlerësohet se janë dëmtuar përpjekjet për ndërtimin e kapaciteteve në mënyrë efektive për harmonizimin e

²⁵ IPU e DCAF - Mbikëqyrja parlamentare në fushën e sigurisë, 2003

²⁶ Rregullorja e Kuvendit të Kosovës, neni 80 pika 1, gjendet

legjisla- cionit vendor me atë të Bashkimit Evropian,²⁷ janë vërejtjet konkrete që Komisioni Evropian ka shprehur përmes këtij Raporti.

Rekrutimi i stafit përmes porosive nga qarqet politike, duke injoruar meri- tokracinë bazuar në përgatitjet profesionale, i kanë dër- guar sinjal edhe Komisionit Evropian, ku shprehet qartazi se ekziston shqetësimi për menaxhimin e burimeve njerë- zore nga sekretariati i Kuvendit, si dhe për transparencën e bazuar në meritat gjatë rekrutimit të stafit. Kjo në kontinuitet ka dëshmuar se mungesa e kapaciteteve profesionale të nevojshme dhe të domosdoshme për mbështetje të komisioneve parlamentare dhe trupave tjerë brenda Kuvendit të Kosovës, ka ndikuar në masë të madhe që ky institucion të mos arrijë të kryej me kompetencë mandatin e tij kushtetuese.

2.3. Pyetjet dhe Interpelanca Parlamentare

Një nga mekanizmat demokratik të mbikëqyrjes parlamentare të Qeverisë nga Kuvendi janë edhe pyetjet parlamentare. Në praktikën parlamentare kjo formë e mbikëqyrjes në masë më të madhe shfrytëzohet nga subjektet politike opozitare, por pa i përjashtuar në raste të caktuara edhe deputetët e pozitës.

Me përkufizim, një pyetje parlamentare është një kërkesë për informim. Parlamentarët mundet rregullisht t'i bëjnë pyetje qeverisë për t'i kërkuar asaj llogari. Duke i bërë pyetje parlamentare, qeveria është e detyruar të japë një përgjigje, e cila është njëkohësisht publike. Përgjigjet mund të jenë në dispozicion jo vetëm të autorit të pyetjes, por të të gjithë parlamentarëve. Rasti më evident është ai i pyetjeve gojore, të cilat kërkojnë një përgjigje gojore. Gjithashtu, në sajë të pyetjeve, parlamentarët mund t'i kërkojnë qeverisë të sqarojë pozicionin e saj për një problem të veçantë, ose për drejtimin politik në mënyrë të përgjithshme.

Në praktikën parlamentare pyetjet mund të jenë me gojë ose me shkrim. Pyetjet parlamentare si një nga format më të rëndësishme të kontrollit parlamentar ndaj qeverisë kanë vazhduar të gjejnë një përdorim mjaft të shpeshtë edhe nga deputetët e Kuvendit të Kosovës. Me rregulloren e punës së Kuvendit të Kosovës rregullohet procedura parlamentare e parashtrimit të pyetjeve parlamentare.²⁸ Më dispozita të kësaj rregullore, për secilën mbledhje të Kuvendit është paraparë gjashtëdhjetë (60) minuta kohë për pyetje parlamentare.²⁹

Deputeti për një mbledhje plenare mund të parashtrojë më së shumti dy pyetje. Secili deputet mund t'i bëjë pyetje për përgjigje me gojë një anëtar të Qeverisë, me kusht që pyetja parlamentare të jetë parashtruar paraprakisht me shkrim në Zyrën për Propozime dhe Parashtrësia

²⁷ Raporti i Progresit i Komisionit Evropian 2010, f.10 dhe 11.

²⁸ Rregullorja e punës së Kuvendit të Kosovës i kushton nenin 45 dhe 46 institutit të pyetjeve të deputetëve

²⁹ Neni 45 i rregulores së punës së Kuvendit të Kosovës.

të Kuvendit, më së paku dyzet e tetë orë para fillimit të mbledhjes. Deputeti pyetjen e parashtruar me shkrim e paraqet edhe me gojë në mbledhje, në kohën e rezervuar për pyetje parlamentare. Pyetja me gojë nuk mund të zgjasë më shumë se dy minuta. Përgjigjja e anëtarit të Qeverisë nuk mund të jetë më e gjatë se tre minuta.

Deputeti ka të drejtë t'ia bëjë me gojë edhe një pyetje plotësuese anëtarit të Qeverisë, e cila nuk mund të zgjasë më shumë se njëminutë. Një përgjigje plotësuese me gojë e anëtarit të Qeverisë nuk mund të zgjasë më shumë se dy minuta. Deputeti, i cili e ka parashtruar pyetjen sipas Rregullores së Kuvendit, ka të drejtë ta paraqesë pyetjen edhe kur anëtari i Qeverisë mungon ose nuk e ka përgatitur përgjigjen. Pyetjen parlamentare të deputetit, që i drejtohet Kryeministrit, ai ka të drejtë t'ia kalojë një ministri, varësisht nga vlerësimi i tij. Kur pyetja e deputetit nuk merr përgjigje brenda dy seancave të radhës, publikohet në Revistën e Kuvendit dhe në faqen zyrtare elektronike të Kuvendit, kurse Zyra për Informim e Kuvendit e lëshon një njoftim për media, brenda 24 orëve, pas mbledhjes së dytë. Më rregulloren e Kuvendit të Kosovës përcaktohet se deputët mund t'i parashtrojnë pyetje me shkrim Kryeministrit ose ndonjërit nga ministrat, për fushën e tij të përgjegjësisë.³⁰

Përgjigjja jepet brenda dy javësh pas datës së parashtrimit të pyetjes dhe evidencohet në procesverbalin e mbledhjes plenare të radhës së Kuvendit. Lista e pyetjeve, për të cilat nuk është dhënë përgjigje brenda kohës së caktuar, publikohet në Buletinin e Kuvendit dhe u dërgohet deputetëve. Deputetët e Kuvendit të Kosovës gjatë ushtrimit të kompetencave të tyre në mbikëqyrjen parlamentare të Qeverisë formën më tëshpeshtë i përdorin pyetjet parlamentare. Megjithatë problem i zakonshëm është mungesa e ministrave në seanca plenare për t'iu përgjigjur pyetjeve të deputetëve.

³⁰ Neni 46 i rregullorës së punës së Kuvendit të Kosovës, Prishtinë 2010.

Pyejet parlamentare sipas çështjeve

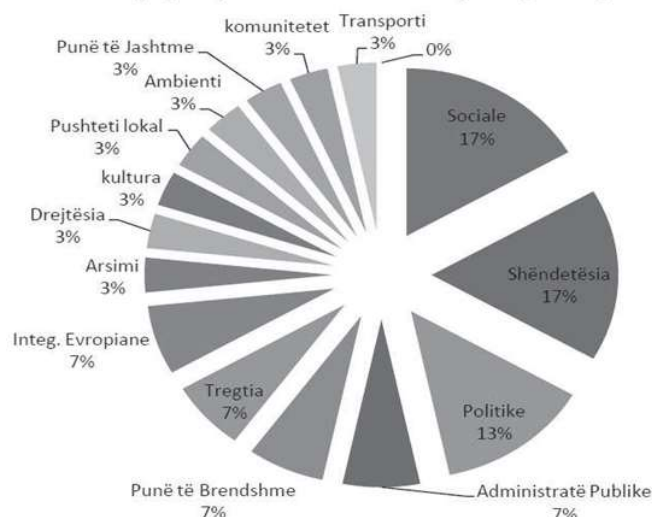

Figure 2. Paraqitja në përqindje e pyetjeve të parashtruara sipas kategorive, në Kuvendin e Kosovës, për periudhën janar-qershor 2011.³¹

Nga figura shohim, që fushat që më së shumti kanë zgjuar interesin e ligjvënësve për tu artikuluar në pyetje parlamentare për periudhën janar-qershor 2011 kanë qenë ato sociale dhe shëndetësore, pasuar nga çështjet ekonomike, administratës publike, punët e brendshme etj.

Çështjet tjera që kanë pasur fokus gjatë pyetjeve parlamentare kanë qenë: Administrata Publike, çështjet ekonomike, punët e brendshme, tregtia dhe integrimet evropiane, me nga 2 pyetje për secilën fushë.³²

Ndërkaq me nga një pyetje janë trajtuar çështje si: arsimi, drejtësia, kultura, etj. Po ashtu edhe gjatë vitit 2012, në Kuvendin e Kosovës nga ana e deputetëve të kuvendit të Kosovës janë parashtruar pyetje të natyrave të ndryshme, ashtu si në vitin 2011 edhe gjatë vitit 2012 fushat të cilat zgjuan më shumë interesin e ligjvënësve, ishin ato shëndetësore, ekonomike, punët e brendshme, punët e jashtme etj.

Një ndër mjetet e jashtëzakonshme përmes të cilave parlamenti mbikëqyr punën e qeverisë konsiderohet interpelanca parlamentare, të cilën shumica e shteteve e trajtojnë edhe si kategori kushtetuese. Interpelanca parlamentare, nënkupton seancën apo diskutimin që ngritet nga mocioni i numrit të caktuar i deputetëve dhe që i adresohet kryeministrit, ministrit ose titullarit tjetër publik lidhur me përgjegjëgjistë e tyre eventuale, këtë përkufizim e hasim në librin e profesor dr. Arsim Bajramit-Demokracia Parlamentare.³³

³¹ Instituti demokratik i Kosovës -Fletënotimi për punën e Kuvendit të Republikës së Kosovës, Prishtinë 2011.

³² Pra, pyetjet të cilat janë parashtruar gjatë periudhës janar-qershor 2011 nga ana e deputetëve të Kuvendit të Kosovës, janë të natyrave të ndryshme.

³³ Interpelanca është një kërkesë zyrtare për informacion ose për sqarime në lidhje me një politikë të

Në Rregulloren e Kuvendit të Shqipërisë përcaktohet se interpelanca është kërkesa me shkrim drejtuar Kryeministrit ose çdo anëtar tjetër të Këshillit të Ministrave për të marrë shpjegime për motivet, synimet dhe qëndrimin e Këshillit të Ministrave ose lidhur me aspekte të rëndësishme të veprimtarisë së tyre.

Ndërsa Rregullorja e Punës e Kuvendit të Republikës së Kosovës nuk jep ndonjë përkufizim të interpelancës, mirëpo përcakton që një grup parlamentar ose gjashtë (6) e më shumë deputetë mund të parashtrojnë kërkesë për interpelancë për ta shqyrtuar një çështje, që lidhet me punën e Qeverisë ose të një Ministrie. Sipas Rregulores së Kuvendit të Kosovës, mocioni për interpelancë paraqitet në formë të shkruar, dhe përmban:

- a) formulimin e saktë të çështjes për interpelancë;
- b) arsyetimin për mocionin;
- c) emrin dhe nënshkrimin e të autorizuarit të grupit parlamentar;
- d) tekstin e mocionit, që propozohet për votim.

Punimet e Kuvendit për shqyrtimin e një interpelance mund të zgjasin deri në tri (3) orë. Në rast se ka më shumë kërkesa të grupeve parlamentare për interpelancë, Kryesia ia mundëson secilit grup ta shfrytëzojë të drejtën e interpelancës në njërën nga mbledhjen e radhës, sipas radhës së parashtrimit të kërkesës.³⁴ Mocioni për interpelancë i dorëzohet Kryetarit të Kuvendit. Kryetari, brenda dy ditësh, pas marrjes, ia përcjell Kryeministrit ose ministrit, të cilit i drejtohet mocioni. Kryeministri ose ministri është i detyruar ta shqyrtojë mocionin brenda shtatë (7) ditësh. Interpelanca vihet në rendin e ditës së mbledhjes plenare në afat prej shtatë (7) ditësh, pasi të merret përgjigjja nga Qeveria. Nëse Qeveria, brenda këtij afati, nuk e dërgon përgjigjen për interpelancën, ajo vihet pikë e fundit e rendit të ditës së mbledhjes plenare të Kuvendit, që është në zhvillim e sipër. Nëse Kuvendi nuk është duke mbajtur mbledhje, ajo vihet si pikë e parë në rendin e ditës së mbledhjes së parë të radhës së Kuvendit. Grupit parlamentar, që e ka propozuar interpelancën, i jepet fjala në fillim dhe në mbarim të debatit. Ky grup në fillim të debatit ka në disponim dhjetë (10) minuta dhe në fund të debatit, pesë (5) minuta. Kryeministri ose ministri, të cilit i parashtrohet interpelanca, e paraqet dhe e arsyeton qëndrimin e Qeverisë për çështjen e shtruar në interpelancë. Koha e diskutimit për Kryeministrin ose për ministrin është pesëmbëdhjetë (15) minuta. Koha e ndarë për interpelancë e reflekton përfaqësimin e grupeve parlamentare në Kuvend. Koha e diskutimit të Kryeministrit ose e ministrit merret nga koha e ndarë për pozitën. Deputetët pa grup parlamentar mund ta shfrytëzojnë të drejtën e fjalës, deri 2 minuta. Debatit i interpelancës nuk mund të vazhdojë në një mbledhje tjetër të Kuvendit.

qeverisë.

³⁴ Neni 44 i rregullorës së punës së Kuvendit të Kosovës, Prishtinë 2010.

Interpelanca për çështje të njëjtë nuk mund të parashtrohet më shumë se dy here gjatë një viti kalendarik. Pra, më rregulloren e punës së Kuvendit të Kosovës, është e paraparëkjo procedure lidhur me interpelancën parlamentare. Rregullat procedurale për përdorimin e interpelancës parlamentare janë mjaft të ngjajshme në shtetet e ndryshme. Pjesa më e madhe e shteteve të drejtën e parashtrimit të mocionit të interpelancës parlamentare ia njohin numrit prej 5 deri në 10 deputetëve³¹. Në disa shtete, e drejta e ngritjes së interpelancave parlamentare, i njihet edhe grupit parlamentar që vepron brenda parlamentit. Kurse, në një numër të vogël të shteteve, mocioni i interpelancës është e drejtë individuale dhe mund të parashtrohet nga çdo deputet³². Në Shqipëri ekziston e drejta individuale e çdo deputeti për të ngritur interpelancën parlamentare, në rregulloren e punës së Kuvendit të Shqipërisë është përcaktuar se interpelanca bëhet nga çdo deputet ose grup deputetësh,³⁵ ndërsa për zhvillimin e interpelancës për çështje urgjente në rregulloren e Kuvendit të Shqipërisë është përcaktuar se ajo mund të ngrihet nga një kryetar grupi parlamentar ose 7 deputetë. Çdo kryetar grupi parlamentar nuk mund të kërkojë më shumë se një interpelancë për çështje urgjente për një muaj dhe çdo deputet nuk mund të nënshkruajë më shumë se një interpelancë të tillë për një muaj.³⁶ Ndryshe nga Shqipëria, në Maqedoni deputetëve nuk i njihet e drejta individuale për të ngritur çështjen e interpelancës parlamentare, më rregulloren e punës së Kuvendit të Maqedonisë është përcaktuar kështu, Interpelancë mund të paraqesin së paku pesë deputetë për punën e bartësit të funksionit publik, për Qeverinë dhe çdo anëtar të saj veçmas, si dhe për çështje lidhur me punën e organeve shtetërore.

2.4. Komisionet Hetimore Parlamentare

Në spektrin e gjerë të mekanizmave të cilat Kuvendi i Kosovës i ka në dispozicion për të ushtruar mbikëqyrje ndaj degës ekzekutive apo për t'u informuar në lidhje me çështje të ndryshme me rëndësi janë edhe komisionet hetimore. Dëshmi e një roli jo efikas në ushtrimin e kontrollit parlamentar, është edhe numri shumë modest i komisioneve hetimore të krijuara nga ana e Kuvendit të Kosovës që nga themelimi i tij.³⁷

Përkundër asaj që ligji për hetim parlamentar është miratuar tek në vitin 2010, Kuvendi i Kosovës edhe në të kaluarën ka pasur bazë legale për krijimin e komisioneve hetimore për

³⁵ Dr. sc. Arsim Bajrami, Sistemi Kushtetues i Republikës së Kosovës, Prishtinë 2010, fq. 302.

³⁶ Neni 96 pika 2, i rregullores së punës së Kuvendit të Shqipërisë, neni 97 pika 1.

³⁷ Komisioni hetimor, për të gjeturat faktike të auditorit gjeneral në Kuvendin e Kosovës (Raporti i auditorit gjeneral i datës 3 korrik 2006), është themeluar me vendim të Kuvendit të Kosovës, më 03.11.2006. Komisioni duhej ta hetojë periudhën 1 korrik 2004-31 mars 2006.

çështje të veçanta. Kjo ishte rregulluar me Rregulloren e Punës së Kuvendit të Kosovës e miratuar në vitin 2005. Megjithatë, për më shumë se një dekadë të funksionimit të Kuvendit të Kosovës, ky instrument është shfrytëzuar vetëm në tri raste.

Komisioni i parë hetimor parlamentar, ishte themeluar për t'i hetuar trazirat e marsit 2004. Edhe pse ky komision zhvilloi disa takime radhazi, natyra e çështjes nën hetim, situata politike dhe rrethanat e krijuara ndikuan që komisioni të mos arrijë të përfundojë hetimin e rastit dhe përpilimin e një raporti për Kuvendin e Kosovës. Rasti i dytë ishte kur Kuvendi i Kosovës themeloi komision hetimor në lidhje me gjetjet faktike të Auditorit të Përgjithshëm për vitin 2005 që shpalosnin një sërë keqpërdorimesh të rënda financiare nga udhëheqja e atëhershme e Kuvendit. Me nivel të mirë të bashkëpunimit në mes të anëtarëve të komisionit që vinin nga partitë opozitare dhe ato në pushtet, komisioni ka arritur të përpilojë raportin final i cili u dorëzua në Kuvend bashkë me rekomandimet konkrete për shqyrtim dhe miratim.³⁸ Komisioni i fundit i themeluar është komisioni hetimor parlamentar lidhur me faturimin e shpenzimit të rrymës elektrike për muajin janar 2013, të themeluar me vendim të Kuvendit të Kosovës me 28.03.2013.

Kuvendi, me kërkesën e një të tretës (1/3) të të gjithë deputetëve, formon komisione për një çështje të veçantë, duke i përfshirë edhe çështjet hetimore.

3. Komisione të përhershme janë:

1. Komisioni për Buxhet dhe Financa,
2. Komisioni për të Drejtat, Interesat e Komuniteteve dhe për Kthim,
3. Komisioni për Legjislacion dhe Gjyqësi,
4. Komisioni për Integritet Evropian.

4. Komisionet funksionale janë:

1. Komisioni për Punë të Jashtme,
2. Komisioni për Arsim, Shkencë, Teknologji, Kulturë, Rini dhe Sporte,
3. Komisioni për Ekonomi, Tregti, Industri, Energjetikë, Transport dhe Telekomunikacion,
4. Komisioni për Bujqësi, Pylltari, Zhvillim Rural, Mjedis dhe Planifikim Hapësinor,
5. Komisioni për Shëndetësi, Punë dhe Mirëqenie Sociale,
6. Komisioni për Administratë Publike, Pushtet Lokal dhe Media,

³⁸ Raporti i komisionit hetimor ishte shqyrtuar dhe miratuar në seancën plenare të Kuvendit të Kosovës të mbajtur me 22.02.2007

7. Komisioni për Punë të Brendshme dhe Siguri,
8. Komisioni për të Drejtat e Njeriut, Barazi Gjinore, Persona të Pagjetur dhe Peticione,
9. Komisioni për Mbikëqyrjen e Financave Publike,
10. Komisioni për Mbikëqyrjen e Agjencisë së Kosovës për Inteligjencë,
11. Komisioni për Mbikëqyrjen e Forcës së Sigurisë së Kosovës,
12. Komisioni për Mandat, Imunitet dhe Rregullore të Kuvendit.³⁹

Kuvendi e përcakton numrin e komisioneve të përhershme dhe funksionale. Kryesia e propozon numrin e anëtarëve për çdo komision. Deputeti i Kuvendit, në parim, mund të jetë anëtar vetëm në një komision.⁴⁰

Kryetari i Kuvendit mund t'i emërojë anëtarë të komisioneve edhe deputetët pa grup parlamentar, por pa të drejtë vote.

Të gjitha komisionet duhet t'i kenë nga dy zëvendëskryetarë; zëvendëskryetarin e parë dhe zëvendëskryetarin e dytë, të cilët u përkasin grupeve të ndryshme parlamentare. Së paku njëri nga zëvendëskryetarët duhet të jetë i komunitetit tjetër nga ai i kryetarit.

Postet për kryetarë dhe për zëvendëskryetarë të komisioneve i ndan Kryesia. Postet ndahen

midis grupeve parlamentare të përfaqësuara në Kuvend, sipas mënyrës së paraparë në nenin 63.

Kuvendi i emëron anëtarët e komisioneve në bazë të propozimit të Kryesisë. Përjashtim bën Komisioni për të Drejtat, Interesat e Komuniteteve dhe për Kthim, i cili është rregulluar Kushtetutë. Kryesia duhet të sigurojë që përfaqësimi në komisione, duke i përfshirë edhe deputetët e emëruar kryetarë ose zëvendëskryetarë, të jetë në përpjesëtim me përfaqësimin e tyre në Kuvend.

Kuvendi i Kosovës formoi për herë të parë një komision hetimor andaj u ndesh me shumë probleme dhe paqartësi. Për të qartësuar detyrat dhe përgjegjësitë e këtij komisioni është nxjerrë edhe rregullorja e punës për këtë komision, kurse deri në atë kohë komisionet e përhershme dhe funksionale të Kuvendit të Kosovës nuk kishin rregullore të tyre të punës. Komisioni përbëhej nga 14 anëtarë dhe në të përfaqësoheshin deputetët e partive më të mëdha parlamentare dhe të komuniteteve pakicë. Ky komision kishte numër çift të anëtarëve dhe vendimmarrja merrej me konsensus, në rast të mungesës së konsensusit vendimet merreshin me shumicën e thjeshtë të votave, kurse në rast të votave të barabarta vendoste vota e Kryetarit. Tani me pavarësimin e

³⁹ https://www.kuvendikosoves.org/Uploads/Data/Files/6/Rr_K_RK_29_04_2010_1_EDbu8aqXYd.pdf çasja e fundit më datën 01.08.2021 në ora 00:26

⁴⁰ https://www.kuvendikosoves.org/Uploads/Data/Files/6/Rr_K_RK_29_04_2010_1_EDbu8aqXYd.pdf çasja e fundit më datën 01.08.2021 në ora 00:26

vendit dhe me hyrjen në fuqi të Kushtetutës së Kosovës më 15 qershor 2008, autoriteti më i lartë për aprovimin dhe kontrollin e buxhetit mbetet Kuvendi i Kosovës. Sidoqoftë, ne praktikë Auditori Gjeneral nuk ka raportuar direkt tek Kuvendi i Kosovës dhe Kuvendi nuk i ka përmbushur obligimet që i ka për t'i monitoruar dhe mbikëqyrur të gjitha çështjet buxhetore. Edhe në rastet kur janë paraqitur akuza për keqpërdorime dhe keqmenaxhim, Kuvendi nuk ka vazhduar të punoj në drejtim të gjetjes së përgjegjësve. ZAGJ duhet ti raportoj Kuvendit të Kosovës, për më tepër duhet ti raportojë Komisionit Parlamentar për Auditim, përgjegjësia e vetme e së cilës duhet të jetë t'i mbikëqyrë harxhimet buxhetore, duke përfshirë këtu monitorimin dhe mbikëqyrjen e të gjitha çështjeve buxhetore. Ky mekanizëm i ndarjes së përgjegjësisë jo vetëm që do të rriste shpenzimet e përgjegjshme dhe praktikatat e mira, por gjithashtu do t'i përfshinte edhe më shumë institucionet lokale në fushën që deri më tani është dominuar nga ndërkombëtarët.

Kapitulli III

3. Kontrolli i Administrates Publike nga Gjykata

3.1. Rëndësia e kontrollit gjyqësor ndaj administrates së mbrendeshme

Kontrolli gjyqësor konsiston në besimin e organit të veçantë të pavarur nga pushteti public dhe nga administrate, i autorizimeve që përfundimisht dhe meritorisht të zgjidhë konfliktet të cilat janë shkaktuar me funksionimin e organeve administrative.⁴¹ Ky organ i pavarur është gjykata.⁴²

Kontrolli gjyqësor i punës administrative është formë themelore e kontrollit juridik të administratës të cilin e ushtrojnë gjykata mbi punën e administratës.

⁴¹ K.Kryeziu "E drejta administrative", Prizren 2019, f. 217

⁴² E.Stavileci, "Elementet e së drejtës administrative", Prishtinë, 1995, f. 61

Karakteristikë specifike formale të kontrollit gjyqësor të administratës janë:

- Organi që ushtron atë kontroll;
- Procedura sipas të cilës ushtron kontrolli.

Organi që ushtron kontrollin është gjykata, ndërsa procedurat në bazë të të cilës ushtron kontrolli është gjyqësori.

Karakteristikë specifike materiale janë disa: e para është e lidhur me motivin (shkakun) e kontrollit gjyqësor të administratës. Prezumi dhe shkasi i kontrollit gjyqësor të administratës është ekzistimi i situatës kontestuese- contest. Kjo situatë kontestuese konsiston në kontestimin mbi çështjen juridike, më së shpeshti mbi shkeljen e të drejtave subjektive, mirëpo ajo çështje juridike mund të jetë edhe shkelje e së drejtës objektive.⁴³

Karakteristikë e dytë i përket kushteve nën të cilat kontrolli gjyqësor i administratës mund të ushtrohet. Ushtrimi i kontrollit gjyqësor të administratës gjithmonë është i kushtëzuar me një kërkesë- kërkesë për mbrojtjen juridike.

Funksioni i kontrollit gjyqësor të administratës nuk është asnjëherë spontan, as vetiniciativë.

Karakteristikë e tretë qëndron në natyrën e aktit, nëpërmjet të cilit kontrolli i administratës realizohet.⁴⁴

Ekzistojnë disa forma të kontrollit gjyqësor të punës së administratës:

- **Kontrolli gjyqësor në formë të zgjedhjes së konflikteve administrative;** Gjykata në konfliktin administrative, vendos mbi ligjshmërinë e akteve administrative përfundimtare me të cilat organet administrative publike vendosin mbi të drejtat, detyrimet dhe interesat juridike të individëve, personave juridikë dhe palëve të tjera.
- **Kontrolli në formën e realizimit të përgjegjësisë penale dhe civile;** ndaj individëve për përmbushjen e detyrave dhe karakteri juridiko-administrativ paraqitet kur për këta individë shqyrtohet veprimtaria e tyre dhe del se, si rezultate të veprimeve ose mosveprimeve të tyre gjatë ushtrimit të detyrës, janë kryer veprime openale ose ka ardhur si pasojë (dëme materiale apo finaciare) ndaj personave privatë apo interesave të shtetit.⁴⁵

3.2. Kontrolli gjyqësor nga gjykatat e rregullta

⁴³ Shih referencë 46

⁴⁴ Shih referencë 45

⁴⁵ E.Stavileci, "Elementet e së drejtës administrative", Prishtinë, 1995, f.141

Në mbështetje e Kushtetutës së Republikës së Kosovës dhe Ligjit 06/L-055 për Këshillin Gjyqësor të Kosovës, në mandatin e KGJK-se është që të vendos:

Vendos për organizimin, menaxhimin, administrimin dhe mbikëqyrjen e funksionimit të gjykatave sipas ligjit. Per propozimin tek Presidenti të emërimit, riemërimit dhe shkarkimit të gjyqtarëve, si dhe siguron se të gjithë kandidatët e propozuar t'i plotësojnë kriteret e përcaktuara me ligj, sipas procedurave përkatëse ligjore. I propozon Presidentit emërimin dhe shkarkimin e Kryetarit të Gjykatës Supreme të Kosovës, siguron se kandidati i propozuar i plotëson kriteret e përcaktuara me ligj dhe janë zhvilluar procedurat përkatëse, vendos për përzgjedhjen, emërimin dhe shkarkimin e Kryetarit Gjykatës së Apelit, të kryetarëve të Gjykatave Themelore dhe gjyqtarëve mbikëqyrës;

Siguron zbatim dhe mbikëqyrë kriteret për praninë në gjyqësor, të cilat duhet të bëhen në pajtim me parimet e meritës, mundësive të barabarta, barazisë gjinore, mosdiskriminimit dhe përfaqësimit të barabartë, në bazë të konkursit publik dhe pas verifikimit të zotësisë së veprimit të kandidatëve. Vendos për shpalljen e konkurseve për kandidatët për pozita në gjyqësor.⁴⁶

Vendos për organizimin e provimit për kandidatët për gjyqtarë sipas rregullores së miratuar nga Këshilli. Vendos dhe mbikëqyrë zbatimin e kriterëve për përbërjen etnike të juridiksionit territorial të gjykatës përkatëse dhe për plotësimin e vendeve të lira të punës, të garantuara për anëtarë të komuniteteve që nuk janë shumicë në Kosovë. Vendos për numrin e gjyqtarëve në secilin juridiksion. Rekomandon themelimin e gjykatave të reja dhe degëve të gjykatave, në pajtim me

Ligjin për Gjykatat;

Bën inspektimin gjyqësor, administron gjyqësorin, harton dhe mbikëqyrë buxhetin për gjyqësorin, vendos për avancimin, transferimin dhe disiplinimin e gjyqtarëve, vendos kriteret për vlerësimin e rregullt të gjyqtarëve, vendos për ngarkesën me lëndë të gjykatave, siguron funksionimin efikas të gjykatave.⁴⁷

⁴⁶ <https://www.gjyqesori-rks.org/> çasja e fundit më datën 02.08.2021 në ora 00:21

⁴⁷ Shih refrenc 50

Vendos dhe mbikëqyrë kriteret për përcaktimin e politikave, standardeve dhe udhëzimeve lidhur me trajnimin e gjyqtarëve, gjyqtarëve porotë dhe personelit tjetër gjyqësorë dhe mbikëqyrjen e zbatimit të trajnimit profesional të gjyqtarëve dhe gjyqtarëve porotë;

Miraton Kodin e Etikës Profesionale për anëtarët e Këshillit, gjyqtarëve dhe gjyqtarëve porotë si dhe Kodin e Etikës për stafin administrativ gjyqësor, shkelja e të cilit është bazë për sanksione, përfshirë shkarkimin nga funksioni;

Vendos për miratimin e skemës unike të taksave gjyqësore të zbatueshme në mbarë territorin e Republikës së Kosovës;

Siguron menaxhimin e sistemit qendror të evidencës penale sipas rregullores së miratuar nga Këshilli;

Miraton raportin vjetor mbi veprimtaritë e gjykatave dhe shpenzimet e buxhetit për gjyqësorin;

Bashkëpunon me këshillat gjyqësore të shteteve të tjera dhe organizatat përkatëse vendore dhe ndërkombëtare, me kusht që të mos ndikojë në pavarësinë e punës së tij;

Miraton aktet nënligjore në funksion të zbatimit të detyrave dhe përgjegjësi të tij, në pajtim me legjislacionin në fuqi;

Kryen detyra të tjera të përcaktuara me ligj.

Neni 1

Qëllimi

Ky ligj rregullon organizimin, funksionimin dhe juridiksionin e gjykatave në Republikën e Kosovës.

Neni 2

Përkufizimet

1. Shprehjet e përdorura në këtë ligj kanë këto kuptime:

1.1. Gjykata Themelore - gjykatë e shkallës së parë, me seli në shtatë qendra rajonale gjeografike e cila funksionon sipas dispozitave të këtij ligji;

1.2. Dega - nën-ndarja gjeografike e një Gjykate Themelore;

1.3. Gjykata e Apelit - gjykata e shkallës së dytë, e cila funksionon sipas dispozitave të këtij ligji;⁴⁸

1.4. Departament - nën-komponentë e gjykatës e cila funksionon sipas dispozitave të këtij ligji me qëllim të caktimit të lëndëve sipas natyrës së tyre në mënyrë që të rritet efikasiteti i gjykatës;

⁴⁸ <https://md.rks-gov.net/desk/inc/media/78F94611-F38A-40F5-89A0-FCC8373C9F2E.pdf> çasja e fundit më datën 01.06.2020 në ora 19:00

1.5. Divizion - nën-komponentë i Departamentit të një gjykate e themeluar me qëllim të caktimit të lëndëve sipas natyrës së tyre me në mënyrë që të rritet efikasiteti i gjykatës;

1.6. Këshilli Gjyqësor i Kosovës - institucioni i pavarur siç parashihet me Nenin 108 të Kushtetutës së Republikës së Kosovës;

1.7. Kryetar i Gjykatës - gjyqtari përgjegjës për menaxhimin e gjykatës dhe sigurimin e funksionimit efikas të saj, ashtu siç është paraparë me këtë ligj;

1.8. Gjyqtari Mbikëqyrës - gjyqtari në krye të degës të Gjykatës Themelore, i cili për veprimet e asaj dege i përgjigjet Kryetarit të Gjykatës Themelore.

PARIMET E PËRGJITHSHME TË SISTEMIT GJYQËSOR

Neni 3

Ushtrimi i Pushtetit Gjyqësor

1. Pushteti gjyqësor në Republikën e Kosovës ushtrohet nga gjykatat e themeluara me këtë ligj.⁴⁹

2. Pushteti gjyqësor në Republikën e Kosovës është unik, i pavarur, i drejtë, apolitik, i paanshëm dhe siguron qasje të barabartë në gjykata.

Neni 4

Pavarësia dhe paanshmëria e Gjykatave

1. Gjykatat e themeluara me këtë ligj gjykojnë në përputhje me Kushtetutën e Republikës së Kosovës dhe ligjet në fuqi në Republikën e Kosovës.

2. Gjyqtarët gjatë ushtrimit të funksionit dhe marrjes së vendimeve janë të pavarur, të paanshëm, të pandikuar në çfarëdo mënyre nga asnjë person fizik apo juridik, përfshirë edhe organet publike.

Neni 5

Përbërja e Gjyqësorit

1. Përbërja e gjyqësorit pasqyron shumëllojshmërinë etnike të Republikës së Kosovës, në pajtim me Kushtetutën dhe parimet e njohura ndërkombëtarisht për barazi gjinore.

2. Përbërja e gjyqësorit pasqyron përbërjen etnike të juridiksionit territorial të secilës gjykatë.

Neni 6

Vendimet e Gjykatës

1. Vendimet e gjykatës hartohen në formë të shkruar, në përputhje me ligjin.

2. Vendimet e gjykatës janë të detyrueshme për të gjithë personat fizik dhe juridik.

⁴⁹ Shih refrencen 52

3. Gjykatat publikojnë të gjitha aktgjykimet në faqen e tyre zyrtare të internetit, në afat prej gjashtëdhjetë (60) ditësh nga data e nxjerrjes së aktgjykimit në pajtim me legjislacionin në fuqi. Këshilli nxjerr akte nënligjore për zbatimin e këtij neni.

Neni 7

Qasja në Gjykata

1. Gjykatat trajtojnë të gjithë personat në mënyrë të barabartë, askush nuk mund të diskriminohet në bazë të racës, ngjyrës, gjinisë, gjuhës, fesë, mendimeve politike ose të tjera, prejardhjes kombëtare apo shoqërore, lidhjes me ndonjë komunitet, pronës, gjendjes ekonomike, gjendjes sociale, orientimit seksual, lindjes, aftësisë së kufizuar ose ndonjë statusi tjetër personal.
2. Çdo person ka qasje të barabartë në gjykata dhe askujt nuk i mohohet e drejta në gjykim të drejtë në përputhje me procedurën e rregullt ligjore ose të drejtë në mbrojtje të barabartë me ligj. Çdo person fizik apo juridik ka të drejtë në gjykim të drejtë dhe brenda afatit të arsyeshëm kohor.
3. Çdo person ka të drejtë t'i drejtohet gjykatës për të kërkuar mbrojtjen dhe zbatimin e të drejtave të tij të ligjshme. Çdo person ka të drejtë të përdor mjetet juridike kundër një vendimi gjyqësor apo administrativ që cenon të drejtën apo interesat e tij në mënyrën e caktuar me ligj.

3.3. Kontrolli gjyqësor nga gjykata Kushtetuese

Gjykata Kushtetuese supozon sistem ligjor hierarkik, i cili respekton kushtetutën. Koncepti i jurisdikcionit kushtetuese tregon kategorinë e çështjeve që mund të bëhen objekt shqyrtimi në gjykatën që jep drejtësi.

Jurisdikcioni kushtetues përfshin të gjithë llojet e konflikteve kushtetuese që kanë rëndësi për rendin kushtetues. Jurisdikcioni kushtetues sipas Kushtetutës së RM-së, përfshinë shumë aspekte të rëndësishme, duke filluar nga kontrolli i kushtetutshmërisë së ligjeve, procedurave të papajtueshmërisë në funksionin e Presidentit, mbrojtjen e të drejtave dhe lirive themelore të qytetarëve. Detyra e Gjykatës Kushtetuese nuk është zgjidhja e një mosmarrëveshje juridike për çështje të caktuar juridike, por identifikimi i fakteve të natyrës kushtetuese, të cilët shërbejnë për realizimin e kompetencave të saj.

Kontrolli kushtetues i veprimtarive administrative rrjedh nga detyrimi i administratës publike për të vepruar sipas parimit të kushtetutshmërisë dhe nga respektimi i parimit të shtetit të së drejtës, sipas të cilit mbrojtja kundër cënimit të të drejtave të gjithkujt nga ndërhyrjet e pushtetit publik duhet të jetë sa më e plotë. Funksioni i mbrojtjes kushtetuese mund të realizohet

vetëm kur zbatimi i Kushtetutës dhe më pas i normave ligjore dhe nënligjore nga administrata publike është i kontrollueshëm.

Drejtesia kushtetuese nënkupton sigurimin e procesit të kushtetutshmërisë dhe ruajtjen erendit kushtetues. Ky nocion përfshin tërësinë e veprimeve institucionale dhe normativenë funksion të ruajtjes dhe mbrojtjes së asaj çfarë përbënë rregullsi dhe stabilitetkushtetues. Supermacia kushtetuese- Sipas Jutta Lumbach , ish Kryetar i Gjykatës Kushtetuese të Republikës së Gjermanisë, koncepti i supermanisë së kushtetutës nënkupton bartjen reautoritetit më të lartë në sistemin juridik tek institutit i Kushtetutës si akt fundamental. Siguria Juridike – Koncepti i sigurisë juridike është një parim i rëndësishëm i cili nënkupton që normat juridike duhet të jenë të qarta dhe precize në mënyrë që qytetarët të mund të jenë të sigurt në lidhje me të drejtat dhe detyrimet e tyre ndaj së drejtës. Parimi i sigurisë juridike është veçanërisht i rëndësishëm me rastin e hartimit të akteve normative (ligjeve, akteve nënligjore). SHTETI I SË DREJTËS Shteti i së drejtës është ndër parimet fundamentale të demokracisë moderne kushtetuese. Kushtetuta e Kosovës në nenin 7 të sajë ka përcaktuar sundimin e ligjit ndër vlerat mesublime kushtetuese: “Rendi Kushtetues i Republikës së Kosovës bazohet në parimet e lirisë, paqes, demokracisë, barazisë, respektimit të drejtave dhe lirive të njeriut dhe sundimit të ligjit, mos diskriminimit, të drejtës së pronës, mbrojtjes së mjedisit, drejtësisë sociale, pluralizmindarjes së pushtetit shtetëror dhe ekonomisë së tregut”. Juristi britanik Albert Dicey i cili nocionit të së drejtës i kishte dhënë një popullaritet të konsiderueshëm, këto janë tri elementet të cilat asociohen në këtë nocion:

1. Askush nuk mund të dënohet ose të bëhet të vuaj përveç në rast të shkeljes së ligjit të dëshmuar në gjykatë:
2. Askush nuk është mbi ligjin dhe të gjithë janë të barabartë përpara ligjit pavarësisht nga statusi social, ekonomik apo politik dhe
3. Sundimi i ligjit përfshinë rezultatet e vendimeve gjyqësore për përcaktimin e të drejtave të personave privatë. Shteti i së drejtës nënkupton ushtrimin e funksioneve publike në pajtim me të drejtën.

Presidenti i Republikës është Kryetar i Shtetit dhe përfaqëson unitetin e popullit.⁵⁰ Presidenti i Republikës edhe pse është i ndarë nga organet kryesore që realizojnë tre pushtetet, kryen disa funksione që kanë natyrën e këtyre pushteteve. Kompetencat e Presidentit janë specifike dhe të përcaktuara shprehimisht në Kushtetutë. Presidenti në zbatim të kompetencave të tij, nxjerr dekrete, si akte normative administrative. Pajisja e Presidentit me një numër të konsiderueshëm të kompetencave në sferën e ekzekutivit, për nga natyra e afrojnë këtë

⁵⁰ Neni 79 i Kushtetutës së Republikës së Kosovës.

institucion me veprimtarinë ekzekutive urdhërdhënëse të administratës shtetërore. Presidenti në ushtrimin e funksioneve të tij, krahas akteve që janë rezultat dhe shprehje e drejtimit politik, nxjerr edhe akte individuale me karakter administrativ. E drejta për emërim dhe shkarkim të funksionarëve të ndryshëm të shtetit, dhënia e dekoratave dhe njohjeve në përputhje me ligjin janë disa nga aktet administrative të Presidentit që kontrollohen nga gjykatat.⁵¹

Dekretet me natyrë administrative të Presidentit kontrollohen nga Gjykata Kushtetuese. Presidenti me propozim të Kuvendit mund të shkarkojë bartës të funksioneve shtetërore dhe publike, për shkelje të Kushtetutës ose për shkelje të rënda të ligjit gjatë ushtrimit të funksioneve të tij, psh. Dekreti për shkarkim me natyrë administrative-kushtetuese ankimohen në Gjykatën Kushtetuese, edhe pse ky jurisdikcion i Gjykatës Kushtetuese nuk është i përcaktuar me Kushtetutës.⁵²

3.4. Veprimtaria administrative dhe sherbyese ne politikat e parlamentit ne zbatimin e politikave të qeverisë

Në kuptimin e përgjithshëm, me Parlamentarizëm kuptojmë një sistem përfaqësues, në të cilin parlamenti si organ qendror i zgjedhur nga populli i një vendi të caktuar, luan rolin kryesor në procesin e vendimmarrjes. Gjeneza e parlamentit si institucion politik është e lidhur ngushtë me paraqitjen e parlamentarizmit si formë e qeverisjes shtetërore, e bazuar në rolin dominues të parlamentit. Paraqitja dhe zhvillimi i parlamentarizmit si lëvizje politike është e lidhur ngushtë me reformat emancipuese të ndërmarra nga borgjezia si klasë e re, veçanërisht gjatë periudhës së absolutizmit, në ballafaqimin e saj me klasën feudale.⁵³

Në mendimin përparimtar të kohës që përfaqësonte interesat e klasës së re borgjeze, theksohej me forcë se, vetëm populli mund dhe duhej të bëhej bartës i vërtetë i pushtetit më të lartë në shtet, përmes zgjedhjes së përfaqësuesve të vet në parlament. Në të vërtetë, procesi i implementimit të deklarimeve fillestare të borgjezisë zgjati mjaft shumë. Realisht dhe praktikisht, e drejta për t'u zgjedhur, për një kohë të gjatë, iu njoh vetëm një numri mjaft të kufizuar të shtetasve dhe për gëzimin e kësaj të drejte ishin vënë kritere të ndryshme kufizuese, si p.sh., pasuria, prona, ngjyra, titulli, gjinia-seksi etj.⁵⁴

⁵¹ Neni 84 i Kushtetutës së Republikës së Kosovës.

⁵² https://biblioteka.sejm.gov.pl/wp-content/uploads/2017/05/Kosowo_alb_010117.pdf çasja e fundit më datën 02.06.2020 në ora 00:35

⁵³ Xhezair Zaganjori. 2002. Demokracia dhe Shteti i së Drejtës. Tiranë: „Luarasi”. Faqe 139.

⁵⁴ Arsim Bajrami. 2002, Teoria dhe Praktika Parlamentare. Shkup: Flaka. Faqe 95;

Heqja e këtyre kufizimeve dhe të tjera të ngjashme, është bërë gradualisht dhe për një kohë mjaft të gjatë, përmes reformave progresive demokratike të shoqërisë.

Vetëm përmes reformave të tilla dhe lidhjes e kushtëzimit të zgjedhjes së parlamentit mbi parimet themelore të demokracisë, ndër të cilat më të rëndësishmet janë:

- garantimi i zgjedhjeve të përgjithshme të lira,
- të barabarta,
- të drejtpërdrejta dhe
- të fshehta.

Vetëm me plotësimin e këtyre kushteve mund të flitet për parlamentin si bartës të vërtetë të sovranitetit të popullit dhe të pushtetit më të lartë shtetëror. Në këtë mënyrë, realizohet edhe vetë thelbi i demokracisë, e cila kërkon pushtet shtetëror që buron nga populli dhe kontrollohet prej popullit.

Në shtetet demokratike me sistem parlamentar, parlamentet, në përgjithësi, duhet t'i realizojnë katër detyra themelore:

1. T'i diskutojnë dhe t'i miratojnë ligjet,
2. Të diskutojnë dhe të gjejnë zgjidhje për çështjet me rëndësi të veçantë për shtetin dhe shoqërinë,
3. Të miratojnë buxhetin e shtetit dhe
4. Të kontrollojnë punën dhe veprimtarinë e qeverisë dhe të administratës shtetërore në përgjithësi.⁵⁵

Në sistemet parlamentare të qeverisjes, parlamenti është një kuvend-organ i përfaqësuesve të zgjedhur që miraton ligje dhe që i jep të drejtën qeverisë të caktojë dhe të vjeli taksa e tatime. Krahas rolit ligjvënës, ai zgjedhë nga radhët e veta personelin e qeverisë, sikur ne rastin e sistemit legjislativ në Republikën e Kosovës, duke shkrirë funksionet ligjvënëse dhe ekzekutive në sistemin e qeverisjes parlamentare.⁵⁶

Kapitulli IV

4. Kontrolli i mjeteve e rregullta të kontrollit parlamentar

⁵⁵ Arsim Bajrami. 2005. Demokracia Parlamentare-Aspekte krahasuese. Prishtinë: „Flaka”, Shkup. Faqe 93.

⁵⁶ Xhezair Zaganjori. 2002. Demokracia dhe Shteti i së Drejtës. Tiranë: „Luarasi”. Faqe 139- 140

4.1. Kontrolli i parlamentit ndaj qeverisë të Republikës së Kosovës

Përveq mjeteve të rregullta të kontrollit parlamentar, parlamenti mund të ushtrojë kontrollin politik edhe nëpërmjet mjeteve të jashtëzakonshme, të cilat zbatohen prej rasti në rast, sa herë që deputetët shtrojnë çështjen e përgjegjësisë së qeverisë. Si mjete të jashtëzakonshme të kontrollit parlamentar konsiderohen: pyetjet parlamentare, interpelanca parlamentare, komisionet anketuese parlamentare, instituti i votëbesimit dhe ai i shkarkimit të qeverisë. Në këtë punim do i trajtojm vetëm disa prej instrumenteve të jashtëzakonshme të kontrollit parlamentar.

Një nga mekanizmat demokratik të mbikëqyrjes parlamentare të Qeverisë nga Kuvendi janë edhe pyetjet parlamentare. Në praktikën parlamentare kjo formë e mbikëqyrjes në masë më të madhe shfrytëzohet nga subjektet politike opozitare, por pa i përjashtuar në raste të caktuara edhe deputetët e pozitës. Me përkufizim, një pyetje parlamentare është një kërkesë për informim. Parlamentarët mundet rregullisht t'i bëjnë pyetje qeverisë për t'i kërkuar asaj llogari. Duke i bërë pyetje parlamentare, qeveria është e detyruar të japë një përgjigje, e cila është njëkohësisht publike. Përgjigjet mund të jenë në dispozicion jo vetëm të autorit të pyetjes, por të të gjithë parlamentarëve. Rasti më evident është ai i pyetjeve gojore, të cilat kërkojnë një përgjigje gojore. Gjithashtu, në sajë të pyetjeve, parlamentarët mund t'i kërkojnë qeverisë të sqarojë pozicionin e saj për një problem të veçantë, ose për drejtimin politik në mënyrë të përgjithshme. Në praktikën parlamentare pyetjet mund të jenë me gojë ose me shkrim. Pyetjet parlamentare si një nga format më të rëndësishme të kontrollit parlamentar ndaj qeverisë kanë vazhduar të gjejnë një përdorim mjaft të shpeshtë edhe nga deputetët e Kuvendit të Kosovës. Me rregulloren e punës së Kuvendit të Kosovës rregullohet procedura parlamentare e parashtrimit të pyetjeve parlamentare.⁵⁷ Më dispozita të kësaj rregullore, për secilën mbledhje të Kuvendit është paraparë gjashtëdhjetë (60) minuta kohë për pyetje parlamentare.⁵⁸

Edhe kur parlamenti përjashtohet nga procesi vendimmarrës ose kur ai mund të luajë vetëm një rol shumë të kufizuar, parlamenti në mënyrë jo të drejtpërdrejtë mund të ushtrojë presion mbi qeverinë në të paktën katër mënyra: Parlamenti mund ta detyrojë ekzekutivin të shpjegojë përpara parlamentit përgjegjësitë e veta për vendimet në lidhje me dërgimin e trupave jashtë vendit. Por, nëse parlamenti nuk është plotësisht i informuar për marrëveshjet ndërkombëtare të qeverisë, ai nuk mund t'i sfidojë në mënyrë efektive vendimet e qeverisë.

- Parlamenti mund ta sfidojë ekzekutivin kur në parlament vijnë ndryshimet e buxhetit. Në rastet e misionëve të paplanifikuara dhe të papritura të paqes, parlamenti duhet të

⁵⁷ Rregullorja e punës së Kuvendit të Kosovës i kushton nenin 45 dhe 46 institutit të pyetjeve të deputetëve

⁵⁸ Neni 45 i rregulores së punës së Kuvendit të Kosovës.

miratojë fonde shtesë që nuk kanë qenë të përfshirë në buxhetin ekzistues. Kështu, parlamenti ka mundësi t'i shprehë mendimet e veta nëpërmjet pushtetit të kuletës (p.sh në Francë).

- Angazhimi i parlamentit jo vetëm që është i rëndësishëm gjatë debatit dhe votimit për dërgimin e trupave jashtë vendit. Në rastin e misioneve të paqes parlamentarët mund të bëjnë pyetje ose të përdorin kohën e pyetjeve që kanë në dispozicion për t'iu përveshur qeverisë në lidhje me misionin. Përveç kësaj, parlamentarët mund të vizitojnë trupat jashtë vendit
- Nga pikëpamja e llogaridhënies pas përfundimit të misionit të paqes, parlamenti mund të kryejë një hetim parlamentar ose mund t'i kërkojë qeverisë të bëjë vlerësimin e misionit të paqes.

Në teorinë bashkëkohore politike nuk ekzistojnë rregulla unike të funksionimit të sistemeve parlamentare sepse parlamentarizmi nuk paraqitet si një model i vetëm. Ai sot paraqitet në forma dhe variante të ndryshme, në varësi nga parimet dhe veçoritë e organizimit politik të shteteve të ndryshme. Parlamentarizmi, në kuptimin e gjërë, nënkupton shtetin modern, të bazuar në ndarjen e pushteteve, ku çdo organ shtetëror vetkufizohet në ushtrimin e funksioneve të tij. Megjithë veçoritë që dallojnë sistemet parlamentare të vendeve të ndryshme, ato kanë disa karakteristika thelbësore të përbashkëta. Karakteristikë themelore e sistemit parlamentar është se parlamenti, si organ i përfaqësuesve të popullit, është mbajtësi i pushtetit më të lartë në shtet, në rendin politik dhe juridik. Ky është një parim i përgjithshëm që karakterizon të gjitha sistemet parlamentare. Kjo nuk do të thotë që parlamenti është burim i të gjitha pushteteve. Prej këtij parimi buron parimi tjetër që ekzekutivi e merr mandatin nga parlamenti. Qeveria duhet të dalë politikisht nga parlamenti. Kjo përbën atë që quhet përgjegjësi politike e qeverisë. Mandati që merr qeveria nga parlamenti është i përgjithshëm.⁵⁹ Qeveria e përcakton vetë politikën e saj, por ajo nuk mund ta zbatojë atë nëse nuk ka besimin e parlamentit. Duke iu referuar raporteve specifike midis pushtetit legjislativ dhe ekzekutiv thuhet se pushteti legjislativ ushtrohet nga parlamenti si organ përfaqësues, kurse ai ekzekutiv nga qeveria dhe kreu i shtetit (monarku apo kryetari i shtetit).⁶⁰ Në sistemet parlamentare raportet e organeve shtetërore bazohen në ushtrimin e pavarur të funksioneve të tyre nga njëra anë, dhe në anën tjetër, në mundësinë institucionale të kontrollit dhe vetkufizimit të tyre reciprok. Parimisht, në shumicën e sistemeve parlamentare pushteti ekzekutiv i nënshtrohet kontrollit parlamentar.⁶¹ Kjo do të thotë se parlamenti në shumicën e

⁵⁹ A. Mastropaolo, L. Verzichelli: Il parlamento, Editori Laterza, 200

⁶⁰ Shih referencën 62

⁶¹ Arsim Bajrami, Demokracia Parlamentare, Prishtinë, 2005

shteteve me rregjim parlamentar të qeverisjes ka të drejtë të kontrollojë punën e qeverisë dhe të kreut të shtetit. Me instrumentet parlamentare, siç janë mocioni i votëbesimit dhe i shkarkimit, që ka në dispozicion, ai mund të kërkojë përgjegjësinë politike të organeve ekzekutive.

Në sistemet bashkëkohore parlamentare, organet ekzekutive gjithnjë e më shumë kanë marrë attribute të institucionit kryesor politik, të konsideruar si qënder vendimarrëse politike. Organi ekzekutiv (qeveria), edhe pse formalisht e zgjedhur nga parlamenti, gjithnjë e më shumë ka marrë attribute të organit operativ, të cilit i besohet qeverisja shtetërore. Ky ndikim i organeve ekzekutive, shprehet në faktin se shumica e akteve, të cilat i miraton parlamenti, përgatiten dhe propozohen nga qeveria. Ajo në sistemet bashkëkohore parlamentare, përmes iniciativave legislative përcakton dinamikën dhe vëllimin e veprimtarisë legislative të parlamentit. Qeveritë janë më efektive në vendimmarrje. Nisur nga kjo, shumë teoricienë l pohojnë se thelbin e parlamentarizmit nuk e paraqet epërsia e parlamentit ndaj ekzekutivit, por qeverisja e vendit nga qeveria parlamentare, e cila përfaqëson vullnetin politik të mazhorancës parlamentare, respektivisht të zgjedhësve të një vendi. Qeveria në sistemet parlamentare formohet dhe funksionon sipas rregullave parlamentare. Mandatin për formimin e qeverisë në sistemet parlamentare e ka partia politike e cila në parlament disponon shumicën parlamentare. Nëse asnjë parti politike nuk disponon shumicën e nevojshme parlamentare, në praktikë ndodh formimi i të ashtuquajturës “qeveri e koalicionit” e dy apo më shumë partive politike. Rregullat parlamentare të formimit dhe funksionimit të qeverisë, shprehin më së miri thelbin e luftës politike të partive dhe subjekteve të tjera politike në skenën politike të një shoqërie. Sistemi parlamentar si sistem përfaqësues i demokracisë bashkëkohore karakterizohet prej rotacionit politik të pushtetit midis forcave politike. Duke respektuar rregullat e luftës parlamentare, lidhur me pluralizmin politik, subjektet politike hyjnë në konkurrencë midis tyre dhe marrin pjesë në pushtetin shtetëror, në varësi nga rezultatet zgjedhore parlamentare.⁶² Karakteristikë tjetër e sistemit parlamentar janë zgjedhjet e lira, të drejtëpërdrejta dhe shumëpartiake parlamentare. Sistemet demokratike parlamentare pranojnë legjitimitetin e organeve përfaqësuese dhe ekzekutive, vetëm në rastet kur ato dalin dhe konstituohen nga zgjedhjet parlamentare. Atributet kryesore të zgjedhjeve parlamentare janë sa vijon: ato duhet të jenë të lira, të drejtëpërdrejta, të bazuara në votimin e fshehtë dhe të kenë karakter shumëpartiak. Karakteristikë e sistemeve parlamentare është edhe raporti i parlamentit me kryetarin e shtetit. Ky raport është i ndryshëm dhe varet nga forma e organizimit shtetëror që përcaktohet në një shtet. Deri në fund të shekullit të XVIII qeveria ka qënë përgjegjëse njëkohësisht ndaj mbretit dhe ndaj parlamentit. Ky ishte një rregjim parlamentar dualist, i bazuar në përgjegjësinë e dyfishtë. Me kalimin e kohës, zhvillimi i

⁶² Shih referenc 64

demokracisë solli rënien graduale të autoritetit të monarkut dhe zbehjen e kompetencave të tij si kryetar shteti. Në shekullin e XIX filloi të imponohej parimi i përgjegjësisë së qeverisë vetëm para parlamentit. Rregjimi parlamentar bëhet monist. Kjo në vetvehte ishte një afirmim i demokracisë sepse sanksionohej epërsia e organit përfaqësues, i zgjedhur drejtpërdrejt nga populli. Sot rregjimi monist është bërë rregull në sistemet parlamentar, me përjashtim të Francës.⁶³

4.2. Parlamenti në Republikën e Kosovës raporti i legjislativit me ekzekutiv në Republikën e Kosovës

Padyshim që funksioni më i dukshëm i parlamenteve është funksioni legjislativ. Deputetët, veç propozimit të ligjeve që mund të bëjnë vetë, kanë të drejtë të amendojnë, të miratojnë ose të hedhin poshtë projektet e ligjeve të paraqitura nga qeveria.⁶⁴

Ky funksion është i lidhur ngushtë me funksionin përfaqësues pasi në vendet demokratike prej vullnetit të votuesve parlamentet marrin autoritetin e nevojshëm për bërjen e ligjeve. Në shumicën e parlamenteve që funksionojnë me komisione të përhershme, projektligjet paraqiten formalisht në asamble, pastaj transmetohen në komisionin kompetent të fushës së legjislacionit. Sistemet Westminster njihen për mbajtjen e projektligjeve në asamble për një lexim të dytë; projektet debatohen dhe votohen "në parim". Në vazhdim, projektligjet kalohen në komisione, ku anëtarët e tyre përqendrohen në detajet teknike dhe amendimet e tyre.⁶⁵

Në sistemet presidenciale, projektligjet e propozuara dërgohen menjëherë në komisione. Projektet që janë në kompetencën e më shumë se një komisioni, mund të kalohen në disa komisione. Në sistemet politike që rregjistrojnë një volum të madh ligjesh (më shumë se 10 000 projektligjesh paraqiten çdo vit në Kongresin amerikan) shumica e ligjeve nuk shkon më larg se komisioni. Nëse parlamenti është bikameral, projektligjet mund të shqyrtohen njëkohësisht në të dy dhomat ose në mënyrë të njëpasnjëshme, në njërën dhomë pas tjetrës. Si rregull, parlamentet me dy dhoma përdorin metoda që u lejon atyre të merren vesh midis tyre, për versione të ndryshme të projektligjeve. Që një parlament të plotësojë funksionin e tij legjislativ në mënyrë efikase, deputetët duhet të kenë kapacitetet e duhura për shqyrtimin e projekteve të legjislacionit si dhe të amendamenteve, në mënyrë që të jenë në gjëndje për të interpretuar çdo ndryshim të projektit dhe për të analizuar rregullat e reja që propozohen. Personeli parlamentar, sidomos personeli i komisioneve, duhet të jetë i aftë të redaktoj ligjet dhe të bëj procesin e redaktimit përfundimtar të ligjit.

⁶³ Shih referenc 64

⁶⁴ Arsim Bajrami, Demokracia Parlamentare, Prishtinë, 2005

⁶⁵ Shih referenc 67

Shpesh, komisionet marrin ekspertizë të jashtëme për të vlerësuar fushën e saktë të një projektligji dhe rrjedhimet e tij në aspekte të ndryshme (juridike, sociale, ekonomike ose mjedisore). Zakonisht programet që i shërbejnë forcimit legjislativ të parlamenteve kanë një përbërse kryesore të lidhur me kapacitetet legjislative. Kjo lloj asistence mund të përfshijë shërbimet e kërkimit të parlamentit, forcimin e bibliotekave dhe të sistemeve të informacionit, vënien në dispozicion të ekspertëve për komisionet, zhvillimin e programeve universitare që asistojnë komisionet dhe konsolidimin e partneritetit midis parlamentit dhe shoqërisë civile.⁶⁶

Funksioni i kontrollit është një nga gurët e themelit të demokracisë. Kontrolli i parlamentit bën që ekzekutivi të përgjigjet për veprimet e tij dhe të garantojë zbatimin efikas të politikave të tij. Kontrolli i ekzekutivit prej parlamentit është një tregues i qeverisjes së mirë. Përveç funksionit legjislativ, nëpërmjet kontrollit, parlamenti garanton ekuilibrin e pushteteve dhe afirmon rolin e tij si mbrojtës i interesave të popullit. Parlamenti ka pushtetin të mbikqyrë qeverinë nëpërmjet një numër mjetesh dhe mekanizmash të parashikuara përgjithësisht prej kushtetutës dhe teksteve të tjera rregullatore, siç janë statutet dhe procedurat e brendëshme të parlamentit. Mënyra se si parlamenti mund të përdori pushtetin e tij të kontrollit varet prej kuadrit juridik që përcakton pozicionin e parlamentit si një institucion i kontrollit dhe garanton pushtetet dhe pavarësinë e tij në brendësi të sistemit politik. Kështu, ndërsa reforma e strukturës së sistemit politik nëpërmjet kushtetutës për të forcuar kapacitetet e kontrollit të parlamentit nuk është gjithmonë një gjë e mundur, në disa raste, parlamentet mund të përmirësojnë kapacitetet e tyre të kontrollit duke reformuar rregulloret e tyre. Si shëmbull, një praktikë e mirë për sistemet e komisioneve do të konsistonte në caktimin e një komisioni të vetëm për të mbuluar çdo ministri. Buxheti parlamentar që ndihmon realizimin e këtyre reformave, përfshihet në kuadrin e prerogativave të parlamentit.

Objektivat kryesore të kontrollit parlamentar janë:

- Për të garantuar transparencën e veprimeve të ekzekutivit. Parlamentet hedhin dritë mbi operacionet e qeverisë duke i dhënë hapësirë publike diskutimit dhe kalimit në sitën e opinionit publik të politikave dhe veprimeve të qeverisë.

- Për të krijuar përgjegjësinë e ekzekutivit. Kontrolli parlamentar lejon të shihet nëse politikat e qeverisë janë të zbatueshme dhe nëse ato kanë pasur impaktin e dëshiruar;

- Për të garantuar përgjegjësinë financiare. Parlamentet aprovojnë dhe shqyrtojnë hollësisht shpenzimet e qeverisë duke denoncuar abuzimet në nivelin e shërbimeve të financuara nga shteti, duke patur si objektiv përmirësimin e ekonomisë, eficiencën dhe efikasitetin e shpenzimeve qeveritare;

⁶⁶ Shih rerefn 65

- Të mbështesin shtetin e së drejtës. Parlamentet duhet të mbrojnë të drejtat e qytetarëve duke kontrolluar politikat dhe duke shqyrtuar abuzimet eventuale të pushtetit, sjelljet arbitrare dhe jo të ligjshme ose antikushtetuese nga ana e qeverisë.

4.3. Miratimi i buxhetit

Duke miratuar buxhetin, parlamenti ushtron kontroll politik ndaj qeverisë dhe punës së saj. Duke qenë se, lartësia e buxhetit drejtpërdrejt e përcakton vëllimin e punës së qeverisë dhe mundësitë materiale për implemtimin e programit të saj, qeveritë në praktikën parlamentare, miratimin e buxhetit e kuptojnë si akt vendimtar në punën e tyre. Mos votimi i buxhetit nga parlamenti mund të jetë burim i krizave qeveritare dhe e konfliktit të qeverisë me parlamentin, nuk janë të rralla as rastet kur pikërisht për shkak të mos votimit të buxhetit qeveria jep edhe dorëheqje kolektive në shenjë mosmiratimi të buxhetit të kërkuar nga ana e parlamentit. Si rregull, buxheti miratohet në fund të vitit vijues, kjo i mundëson qeverisë që fillimin e vitit pasues ta filloj me buxhet të ri.⁶⁷

Duke përcaktuar lartësinë e buxhetit, parlamenti përcakton të hyrat dhe të dalat e shpenzimeve publike, detyra e Kuvendit nuk duhet dhe nuk mbaron me ndarjen e fondeve. Përmes mbikëqyrjes së shpenzimeve të parave publike, Kuvendi duhet të siguroj qeverisje të mirë, transparencë, zbatim efektiv dhe të përgjegjshëm të buxhetit të cilin e ka aprovuar vetë. Mbikëqyrja e financave publike në Kuvendin e Kosovës bëhet përmes Komisionit për Buxhet dhe Financa. Komisioni i Kuvendit për Buxhet dhe Financa është Komision i përhershëm i përbërë nga 12 anëtarë. Anëtarët e tij vijnë nga të gjitha partitë politike të përfaqësuara në Kuvend dhe reflekton përbërjen e përgjithshme të Kuvendit, me partinë shumicë në krye të komisionit.⁶⁸ Ky Komision është njëri nga më të rëndësishmit në Kuvend sepse ka autoritet të shqyrtoj Buxhetin Vjetor të të gjitha Organizatave Buxhetore dhe është i vetmi komision që ka autoritet t'i bëj rekomandime Kuvendit lidhur me buxhetin nacional.

Për më tepër, ky Komision është i autorizuar të mbikëqyr mënyrën se si ka qenë dhe si është shpenzuar buxheti. Prandaj, Komisioni ka përgjegjësi të dyfishtë: së pari është i mandatar të merret me të gjitha çështjet buxhetore dhe së dyti është përgjegjës për shqyrtimin e shpenzimeve buxhetore. Shumica e vendeve demokratike kanë krijuar komisione të veçanta parlamentare përgjegjëse për të mbikëqyrur integritetin, ekonomitetin, efikasitetin dhe

⁶⁷ Doracak: Funksioni mbikëqyrës i komisioneve parlamentare 2012. [Online] Qasshëm nga: [https://www.kuvendikosoves.org/common/docs/SOM_Funksioni%20mbikqyres%20i%20komisioneve%20parlamentare-Alb%20\(2\).pd](https://www.kuvendikosoves.org/common/docs/SOM_Funksioni%20mbikqyres%20i%20komisioneve%20parlamentare-Alb%20(2).pd)

⁶⁸ Shih referenc 70

efektivitetin e menaxhimit të financave nga ana e Qeverisë, përmes ekzaminimit të dokumenteve financiare dhe shqyrtimit të raporteve të zyrës së Auditorit të Përgjithshëm.

Një shembull të tillë e ka ndjekur edhe Kuvendi i Kosovës, kur më 2009 ka themeluar Komisionin për Mbikëqyrjen e Financave Publike. Komisioni për Mbikëqyrjen e Financave Publike (KMFP) ka kryesisht rol mbikëqyrës. Komisioni është duke ndërtuar kapacitetet e nevojshme administrative për të ushtruar funksionin e tij mbikëqyrës. Komisioni e ka të drejtën të thërret në dëgjime mbikëqyrëse zyrtarët e institucionit, pasqyrat financiare të të cilëve janë audituar, dhe kërkon llogari për të gjeturat e auditorit. Varësisht nga raporti i auditorit, Komisioni mund të dale me rekomandime për ndërmarrjen e masave për zyrtarët të cilët nuk kanë implementuar buxhetin si duhet, ashtu siç parashihet me Ligjin për buxhetin dhe ligjet tjera mbi financat publike.⁶⁹

Përgatitja efektive e buxhetit në lidhje me sigurinë

Llogaridhënia dhe transparenca janë kushte thelbësore për përgatitjen efektive të buxhetit. Mënyra më e mirë për realizimin e llogaridhënies është nëpërmjet procesit transparent të përgatitjes së buxhetit. Llogaridhënia dhe transparenca e përshtatshme mund të ndërtohen mbi parimet e përgatitjes efektive të buxhetit:

Autorizimi paraprak – Parlamenti duhet të autorizojë ekzekutivin për kryerjen e shpenzimeve.

Uniteti – Të gjitha shpenzimet dhe të ardhurat duhet t'i paraqiten parlamentit në një dokument të vetëm përmbledhës të buxhetit.

Periodiciteti – Pritet që ekzekutivi ta respektojë afatin e rregullt për ta sjellë buxhetin çdo vit në parlament. Periodiciteti gjithashtu përfshin nevojën për specifikimin e afatit gjatë të cilit paratë e caktuara do të shpenzohen.

Saktësia – Numri dhe përshkrimet e çdo zëri të buxhetit duhet të japin një pamje të përgjithshme të qartë të shpenzimeve të qeverisë. Prandaj përshkrimi i zërave të buxhetit nuk duhet të jetë i paqartë dhe fondet që lidhen me një zë të buxhetit nuk duhet të jenë tepër të mëdha.

Ligjshmëria – Të gjitha shpenzimet dhe veprimtaritë duhet të jenë në përputhje me ligjin.

Strukturë e lehtë për përdoruesin – Pritet që ekzekutivi ta njohë parlamentin me planin e shpenzimeve të parashikuara, i cili duhet të jetë praktik dhe i kuptueshëm për publikun e gjerë dhe të ndryshëm që është zakonisht i pranishëm në parlament.

Kushtet e përgatitjes së përshtatshme të buxhetit të sigurisë

⁶⁹ Doracak: Funksioni mbikëqyrës i komisioneve parlamentare 2012. [Online] Qasshëm nga: [https://www.kuvendikosoves.org/common/docs/SOM_Funksioni%20mbikqyres%20i%20komisioneve%20parlamentare-Alb%20\(2\).pd](https://www.kuvendikosoves.org/common/docs/SOM_Funksioni%20mbikqyres%20i%20komisioneve%20parlamentare-Alb%20(2).pd) çasaje fundit më datën 07.09.2021 në ora 22:31

Ka elemente të ndryshme të përgatitjes së përshtatshme të buxhetit që rrisin mbikëqyrjen parlamentare të buxhetit të fushës së sigurisë. Mes tyre dallojnë kuadri i qartë kushtetues dhe ligjor, nevoja për para, disiplina buxhetore, zgjedhja e kohës së volitshme dhe ndërveprimi me shoqërinë civile.

Kuadri i qartë kushtetues dhe ligjor.

E drejta e parlamentarëve për të mbikëqyrur fushën e sigurisë duhet të përcaktohet qartë në kushtetutë dhe në ligjet shtojcë. Përveç kësaj, parlamenti duhet të nxjerrë ligje për të marrë informacion nga qeveria dhe e drejta për të marrë informacion nga qeveria duhet të ushtrohet në përputhje me këto ligje. Mbikëqyrja parlamentare në fushën e sigurisë nëpërmjet buxhetit duhet të rrënjohet më tej në shprehjet politike të parlamentit. Kjo kërkon përpjekje të konsiderueshme.

Nevoja për para

Procesi i përgatitjes së buxhetit duhet të zbatojë dy rregulla bazë të nevojës për para:

Efektivitetin: realizimi i pikësnyimeve të politikës (“Të bësh atë që duhet”)

Efikasitetin: realizimi i pikësnyimeve të politikës duke përdorur sa më pak burime që të jetë e mundur (“Të bësh atë që duhet duke kursyer”)

4.4. Shkarkimi i Qeverisë

Njëri ndër instrumentet e jashtëzakonshme të kontrollit parlamentar konsiderohet edhe instituti i shkarkimit të qeverisë. Kështu nëse votohet mocioni i mosbesimit në parlament, atëherë sipas ligjit qeveria konsiderohet e shkarkuar. Pra shkarkimi paraqet një lloj sanksioni që parlamenti ndërmerr ndaj qeverisë, si pasojë e mos realizimit të programit, i cili më parë ka marrë besimin në parlament. Ky instrument është karakteristik si e vendeve me sistem presidencial të qeverisjes, po ashtu edhe atyre me sistem parlamentar të përzier, mirëpo nuk është i njëjtë në të dy vendet. Kështu në sistemet tipike parlamentare, parlamenti është i vetmi organ që ka të drejtë të bëjë shkarkimin e qeverisë, p. sh., në rastet e votimit të mosbesimit të kryeministrit ose qeverisë në tërësi nga parlamenti, në rastet e shpërndarjes së parlamentit etj. Ndërsa në shtetet me sistem të përzier parlamentarpresidencial, shkarkimi i qeverisë për shkak të sistemit bicefal ekzekutiv, bie në duart e presidentit dhe parlamentit. Të dy këto organe mund të kërkojnë shkarkimin e kryeministrit dhe të qeverisë në tërësi në bazë të kompetencave kushtetuese. Qysh dihet, president në shtetet e tilla është shefi ekzekutiv dhe si i tillë ai mundet në çdo kohë të kërkojë dorëheqjen e kryeministrit dhe të qeverisë në tërësi. Të njëjtën të drejtë e ka edhe parlamenti, i cili ushtron kontroll parlamentar dhe mund të votojë në mosbesimin e qeverisë.

Shkarkimi i qeverisë, në sistemet presidenciale, është e drejtë ekskluzive e presidentit, i cili pa e konsultuar parlamentin, mund të shkarkojë kryeministrin dhe ministrat e caktuar të qeverisë.⁷⁰

Ngjarjet e fundit lidhur me shkarkimin e Kuvendit të Kosovës bëri një bujë mjaftë të madhe mediatike kudo. Kuvendit i Kosovës me 78 vota për, rrëzoi qeverinë e Kosovës të udhëhequr nga Isa Mustafa. Mocioni i mosbesimit i paraqitur u iniciua nga partitë politike opozitare, por në seancë u mbështet edhe nga deputetët e Partisë Demokratike të Kosovës, që ishte partnere e koalicionit me LDK-në në qeveri. Me rrëzimin e qeverisë Mustafa tani është në dorën e Presidentit të Kosovës, Hashim Thaçi që të shpërbëjë Kuvendin dhe të shpallë zgjedhje të jashtëzakonshme. Ai mund ta mandatojë edhe dikë tjetër për formimin e qeverisë. Nëse Presidenti vendos që të shpallë zgjedhje të jashtëzakonshme, atëherë ato duhen mbajtur jo më larg se 40 ditë nga shpërbërja e Kuvendit. Mosfunksionimi i legjislativit, ekzekutivit dhe mungesa e vendimmarrjes në interes të vendit, marrëveshja e Asociacionit të Komunave me shumicë serbe, që rezultoi që është shkelur kushtetuta, demarkacioni që i humb territor Kosovës. Gjithashtu ngecja në liberalizim, moszhvillim ekonomik, ikja e mbi 200 mijë qytetarëve të Kosovës si rezultat i papunësisë së madhe Kryeministri në detyrë Isa Musata tha se dobësitë dhe keqpërdorimet që janë krijuar nga qeverisjet e kaluara t'i vishen kësaj qeverie, kjo është sjellje e papranueshme. Vlerësoj se peticioni për rrëzimin e qeverisë ka për pasojë destabilimin e vendit, përmes krijimit e mosbesimit në institucione dhe vakuumin institucional, sikundër që ka për qëllim fshehjen e aferave korruptive që janë krijuar nga qeveritë e kaluara”, tha Isa Mustafa.⁷¹

Studimi empirik

⁷⁰ Rregullore e Kuvendit të Republikës së Kosovës 2010. [Online] Qasshëm nga: https://www.kuvendikosoves.org/common/docs/Rr_K_RK_29_04_2010_1.pdf

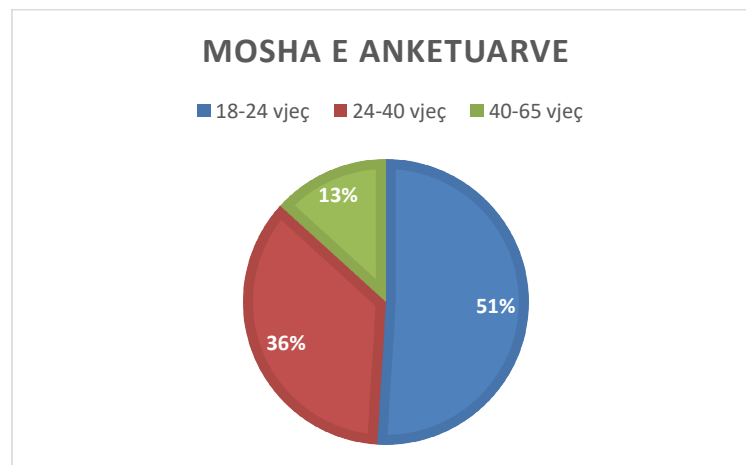
⁷¹ B.Shehu 2017 Kuvendi i Kosovës shkarkon qeverinë Mustafa 2017. Revista Ballkani, [Online] Qasshëm nga: <http://www.dw.com/sq/kuvendi-i-kosov%C3%ABs-shkarkon-qeverin%C3%AB-mustafa/a3878625>

Hulumtim empirik është i përbërë nga 12 pyetje, të cilat janë plotësuar në menyrë elektronike me anë të një pyetësorit të krijuar me aplikacioni Google Forms. Pyetjet janë të tipit të mbyllur në mundësi zgjidhjeje të njërit opsion. Në plotësimin e këtij pyetësori kanë marr pjesë 147 anketues të gjinive, të moshave dhe të niveleve të ndryshme.

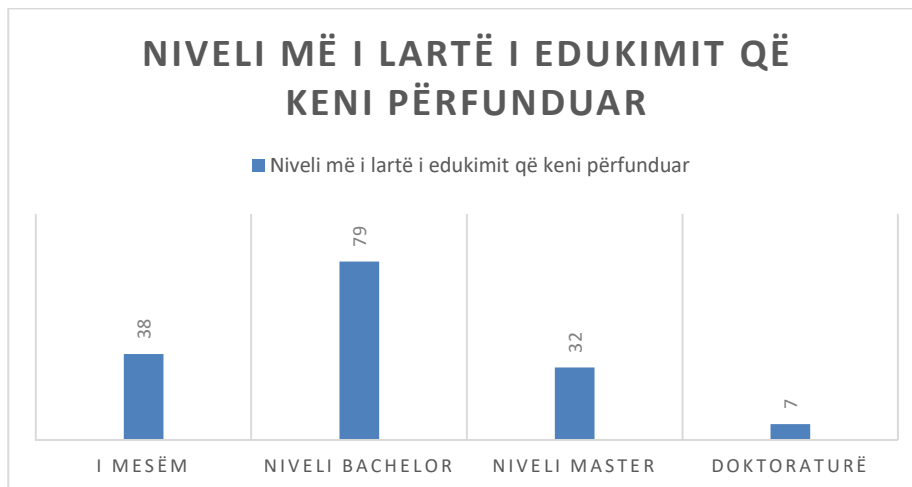
Diagrami.1. Raporti meshkuj/femra

Në hulumtimin tonë kanë qenë pjesëmarrës 147 anketues, ku prej tyre 101 ose 67 % janë meshkuj dhe 49 ose 33 % janë femra.

Diagrami.2. Moshë të cilën janë marrë te anketuesit

Në këtë diagram janë rezultatet e moshave të pjesëmarrësve në hulumtim, moshës 18-24 vjeç i takojnë 77 ose 51% persona, moshës 24-40 vjeç i takojnë 50 ose 36.7% dhe moshës 40-60 vjeç i takojnë 20 ose 13% persona.

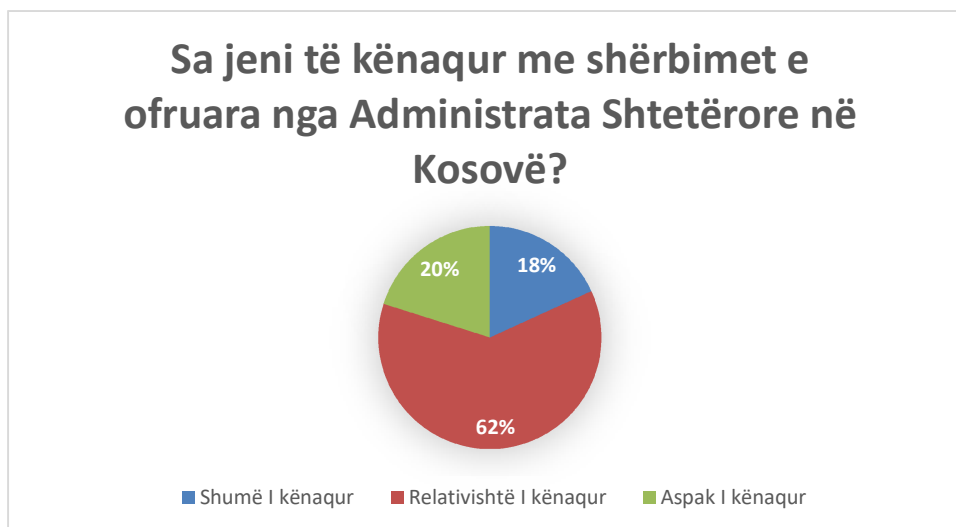

Digrami.3. Niveli i arsimimit

Në diagrami 3 kemi paraqitur nivelin e edukimit të të anketuarve, ku kemi nxjerrë këto të dhëna:

- Niveli i mesëm i shkollimit: 25.9 % ose 38 anketues.
- Niveli Bachelor: 53.7 % ose 79 anketues.
- Niveli Master: 21.8 % ose 32 anketues.
- Dokoraturë: 4.8 % ose 7 anketues.

1. Sa jeni të kënaqur me shërbimet e ofruara nga Administrata Shtetërore në Kosovë?

Diagrami.4. Shërbimet e ofruara nga Administrata Shtetërore e Kosovës

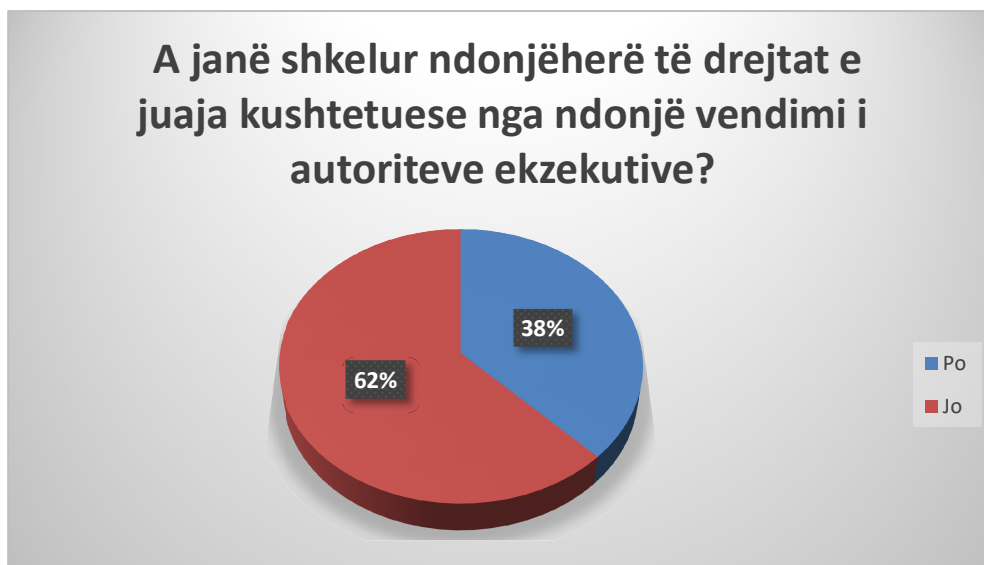
Në pyetjen se: *Sa jeni të kënaqur me shërbimet e ofruara nga Administrata Shtetërore e Kosovës?* Kemi marrë këto rezultate:

- Shumë të kënaqur kanë rezultuar 28 ose 20 % e anketuesve
- Realitivist të kënaqur kanë rezultuar 95 ose 62% e anketuesve

-Aspak të kënaqur kanë rezultuar 31 ose 18% e anketuesve.

Pra vërejmëse shërbimet administratës shtetërore me relativisht kemi një përqindje të lartë dhe me aspak të kënaqur kemi 18% i anketuesve aspak nuk janë të kënaqur me administratën.

2. A janë shkelur ndonjëherë të drejtat e juaja kushtetuese nga ndonjë vendimi i autoriteve ekzekutive?

Diagrami.5. Shkelja e të drejtave kushtetuese nga vendimet e autoriteteve publike

Në pyetjen se: *A janë shkelur ndonjëherë të drejtat e juaja kushtetuese nga ndonjë vendim i autoriteve publike?*, anketuesit kanë pasur të zgjedhin dy mundësi Po ose Jo:

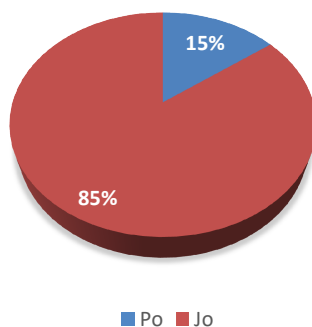
-Po janë përgjigjur 56 ose 38% e të anketuarve;

-Jo janë përgjigjur 93 ose 62% e të anketuarve.

Pra edhe tek shkeljet e autoriteve publike tek anketuesit kemi se nuk ka pasur aq shumë shkelje kushtetuese ndaj autoriteve publike.

3. A keni paraqitur ndonjëherë ankesë ose padi ndaj vendimeve të autoriteteve ekzekutive?

A keni paraqitur ndonjëherë ankesë ose padi ndaj vendimeve të autoriteteve ekzekutive?

Diagrami. 6. Paraqitja e ankesave ose padive ndaj autoriteteve publike

Pyetjes: *A keni paraqitur ndonjëherë ankesë ose padi ndaj vendimeve të autoriteteve publike?* u janë përgjigjur kështu anketuesit:

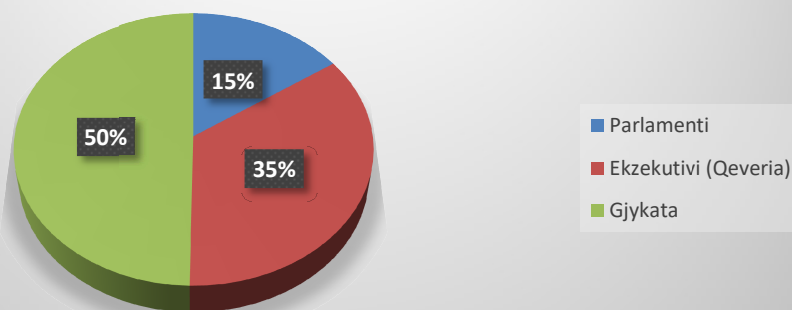
-Alternativen PO e kanë zgjedhur 22 ose 15% e të anketuarve.

-Alternativën JO e kanë zgjedhur 127 ose 85% e të anketuarve.

Pra po kemi tek pytja e 3 se kanë bërë ankesë apo padi ndaj autoriteve publike po vërejmë se shumica e anketurave janë përgjigjur me JO me 85%.

4. Cili autoritet publik mendoni që është shkelësi më i madh i të drejtave të njeriut?

Cili autoritet publik mendoni që është shkelësi më i madh i të drejtave të njeriut?

Diagrami 7. Cili autoritet publik është shkelësi më i madh i të Drejtave të Njeriut

Në pyetjen: *Cili autoritet publik mendoni që është shkelësi më i madh i të Drejtave të Njeriut?* Anketuesit janë përgjigjur kështu:

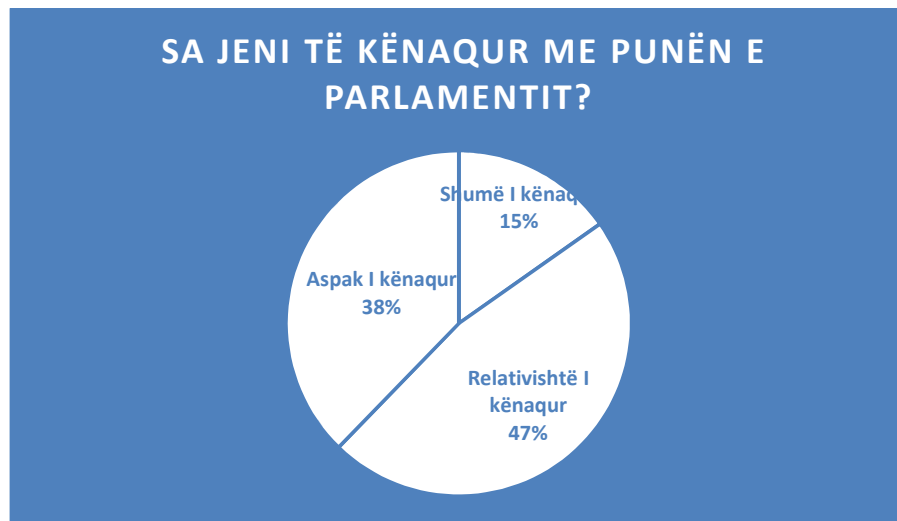
-Parlamenti: 26 ose 15% e anketuesve;

-Ekzekutivi (Qeveria): 59 ose 35% e anketuesve;

-Gjykatat: 84 ose 50% e anketuesve;

Shkelësi më i madh i drejtave të njeriut pra anketuset janë përgjigjur se një ndër shkelsit kryesor në Kosovë është Gjykata me 50% apo 84 anketues.

5. Sa jeni të kënaqur me punën e Parlamentit?

Diagrami.8. Puna e parlamentit

Në diagramin 8 kemi bërë pyetje: *Sa jeni të kënaqur me punën e Parlamentit?* Anketuesit janë përgjigjur kështu:

-Shumë të kënaqur: 23 ose 15% e anketuesve;

-Realitivisht të kënaqur: 71 ose 47% e anketuesve;

-Aspak të kënaqur: 57 ose 38% e anketuesve.

Puna e Parlamentit pra kemi një mesatare e kënaqur ku janë përgjigjur me 71 anketues ose 47%.

6. Sa jeni të kënaqur me punën e Ekzekutivit?

Diagrami.9. Puna e Ekzuktivit

Në pytjen: *Sa jeni të kënaqur me punën e Ekzekutivi?*, në kë pyetje anketuesit janë përgjigjur kështu:

- Shumë të kënaqur: 25 ose 17% e anketuesve;
- Relativisht të kënaqur: 70 ose 78% e anketuesve;
- Aspak të kënaqur: 52 ose 35% e anketuesve.

7. Sa jeni të kënaqur me punën e Gjykatave?

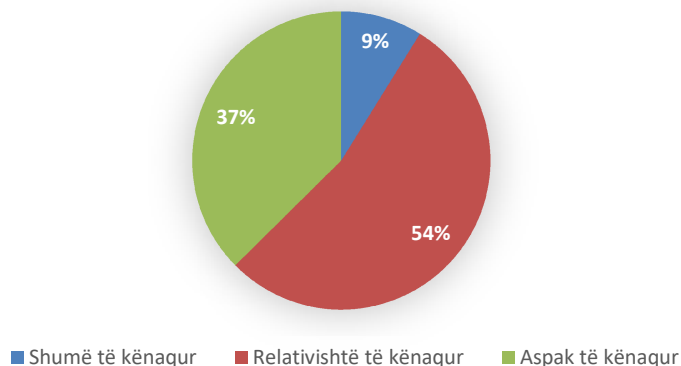
Diagrami.9. Puna e gjykatave.

Në pytjen: *Sa jeni të kënaqur me punën e Gjykatave?* Në këtë pyetje anketuesit janë përgjigjur kështu:

- Shumë të kënaqur: 16 ose 11% e anketuesve;
- Realitivisht të kënaqur: 62 ose 42% e anketuesve;
- Aspak të kënaqur: 69 ose 47% e anketuesve.

8. Sa jeni të kënaqur me kohën e zgjidhjes së çështjeve tuaja nga autoritetet publike në Kosovë?

Sa jeni të kënaqur me kohën e zgjidhjes së çështjeve tuaja nga autoritetet publike në Kosovë?

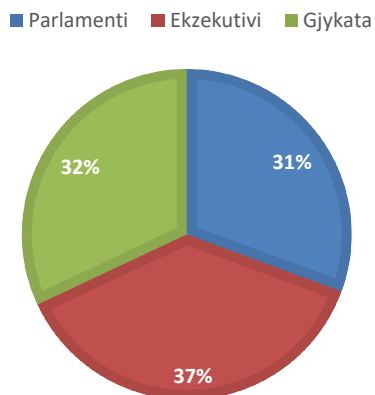
Diagrami.10. Kënaqësia rreth autoriteti publike në Kosovë

Në pytjen: *Sa jeni të kënaqur me kohën e zgjidhjes së çështjeve tuaja nga autoritetet publike në Kosovë?*, në këtë pyetje janë përgjigjur kështu:

- Shumë të kënaqur: 13 ose 9 % e anketuesve;
- Relativisht të kënaqur: 79 ose 54% e anketuesve;
- Aspak të kënaqur: 55 ose 37% e anketuesve.

9. Cilit institucion i besoni më së shumti?

CILIT INSTITUCION I BESONI MË SË SHUMTI?

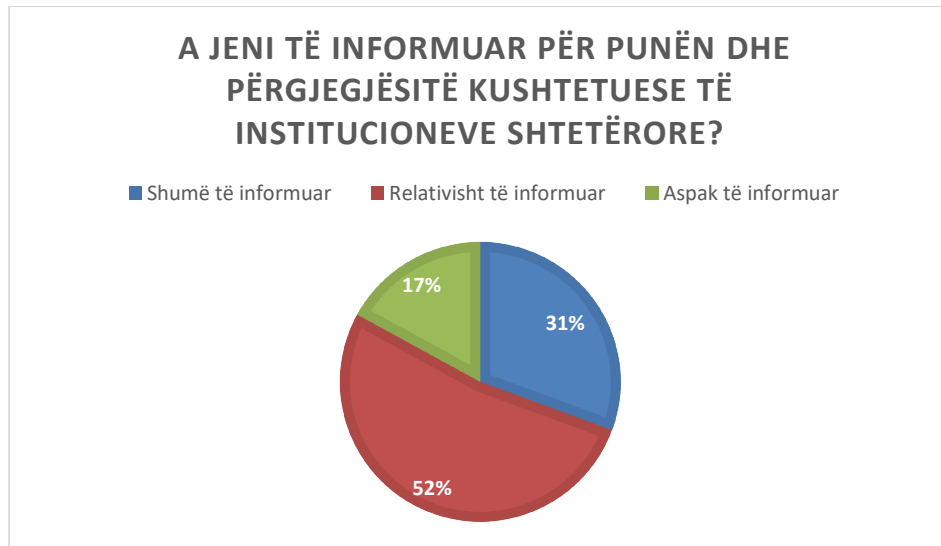
Diagrami.11. Besueshmëria në institucione

Në pytjen: *Cilit institucion i besoni më së shumti?* Në këtë pyetje janë përgjigjur kështu:

- Parlamentit: 45 ose 31% e anketuesve;
- Ekzekutivi: 55 ose 37% e anketuesve;

-Gjykatave: 47 ose 32% e anketuesve;

10. A jeni të informuar për punën dhe përgjegjësitë kushtetuese të institucioneve shtetërore?

Diagrami.12. Informimi dhe përgjegjësitë kushtetuese të institucioneve shtetërore

Në pytjen: *A jeni të informuar për punën dhe përgjegjësitë të institucioneve shtetërore?* Këtu janë përgjigjur kështu:

-Shumë të informuar: 45 ose 31% e anketuesve;

-Realitivisht të informuar: 77 ose 52% e anketuesve;

-Aspak të informuar: 25 ose 17% e anketuesve.

Rekomandimi

Deputetët duhet të promovojnë debat në Kuvend për çështje që kanë rëndësi të madhe për qytetarët e Kosovës;

- Kabineti Qeveritar duhet të rrisë shkallën e përgjegjësisë për t'iu përgjigjur pyetjeve parlamentare;

- Kuvendi duhet të gjejë forma për të siguruar që anëtarët e kabinetit qeveritar tu përgjigjen pyetjeve të deputetëve;

- Deputetët duhet të kërkojnë informacione nga qeveria jo vetëm përmes pyetjeve parlamentare por edhe përmes kërkesave për raporte të shkruara.

- Deputetët dhe Grupet parlamentare duhet të shfrytëzojnë më shpesh instrumentin e mbikëqyrjes parlamentare ndaj Qeverisë, përmes Interpelancave parlamentare.

- Kuvendi duhet të rrisë rolin mbikëqyrës edhe ndaj Agjensioneve të Pavarura që i raportojnë këtij institucioni.

Përfundimi

Në këtë temë masteri me titull *“Kontrolli parlamentar i pushteti ekzekutiv me theks te vecante ne Republiken e Kosoves 2008-2020”* kam trajtuar tema që lidhen direkt me ekzekutivin në Republiken e Kosovës. Rëndësi të veçantë i është kushtuar Parlamentit, Qeverisë, Gjykatës Kushtetuese, etj.

Përveç pjesë teorike ku jam bazuar në literature të ndryshme, kam zhvilluar edhe një anketë me qytetarë të Republikës së Kosovës në të cilën kanë marrë pjesë 147 anketues të moshës dhe gjinive të ndryshme. Disa prej pyetjeve që janë parashtruar janë këto:

- *Sa jeni të kënaqur me shërbimet e ofruara nga Administrata Shtetërore në Kosovë?*

Realitivisht të kënaqur kanë rezultuar 95 ose 62% e anketuesve

- *A janë shkelur ndonjëherë të drejtat e juaja kushtetuese nga ndonjë vendimi i autoriteve publike?*

-Po janë përgjigjur 56 ose 38% e të anketuarve; -Jo janë përgjigjur 93 ose 62% e të anketuarve.

- *Cili autoritet publik mendoni që është shkelësi më i madh i të drejtave të njeriut?*

-Parlamenti: 26 ose 15% e anketuesve; -Ekzekutivi (Qeveria): 59 ose 35% e anketuesve; -Gjykatat: 84 ose 50% e anketuesve;

- *Sa jeni të kënaqur me punën e Parlamentit?*

Shumë të kënaqur: 23 ose 15% e anketuesve; -Realitivisht të kënaqur: 68 ose 47% e anketuesve;

-Aspak të kënaqur: 57 ose 38% e anketuesve.

-*Sa jeni të kënaqur me punën e Ekzekutivi?*

Në kë pyetje anketuesit janë përgjigjur kështu: -Shumë të kënaqur: 25 ose 17% e anketuesve; -Relativisht të kënaqur: 70 ose 78% e anketuesve;-Aspak të kënaqur: 52 ose 35% e anketuesve.

- *Sa jeni të kënaqur me punën e Gjykatave?*

Në këtë pyetje anketuesit janë përgjigjur kështu: -Shumë të kënaqur: 16 ose 11% e anketuesve;

-Realitivisht të kënaqur: 62 ose 42% e anketuesve;-Aspak të kënaqur: 69 ose 47% e anketuesve.

- *Cili institucion i besoni më së shumti?*

Në këtë pyetje janë përgjigjur kështu: Parlamentit: 45 ose 31% e anketuesve; -Ekzekutivi: 55 ose 37% e anketuesve;-Gjykatave: 47 ose 32% e anketuesve;

Sipas anketës sonë institucioni i cili shkelë të drejtat e njeriut është Gjykata Kushtetuese, pastaj Qeveria, kurse ai i cili shkelë më pak të drejtat e njeriut është Avokati i Popullit. Istitucioni më i besueshëm ka dale Ekzekutiv.

Ndarja e pushteteve e realizuar në praktikë parashikon që Kuvendi (legjislativi) të monitorojë dhe të kontrollojë mënyrën se si Qeveria (ekzekutivi) vë në zbatim kuadrin ligjor të

nxjerrë nga Parlamenti. Që kjo të bëhet efektive Kuvendit i janë dhënë një sërë kompetencash kontrolli. Pra, Kuvendi zotëron një sërë mekanizmesh ligjorë kontrolli, të cilat i ushtron mbi pushtetin ekzekutiv dhe institucione të tjera qendrore të rëndësishme kushtetuese ose të krijuara me ligj. Kjo nxjerr në pah pozitën e tij të konsoliduar si një organ qendror kushtetues me pushtet përveçse ligjvënës, ashtu dhe kontrollues, por kjo gjithmonë e parë nën dritën e parimit të ndarjes së pushteteve. Pra, arrihet në përfundimin se roli i Kuvendit nuk qëndron vetëm në bërjen e ligjeve, por edhe në kontrollin dhe drejtimin politik të vendit.

Kontrolli parlamentar ndaj qeverisë është kompetencë e garantuar me Kushtetutën e Republikës së Kosovës. Pavarësisht kompetencave kushtetuese, Kuvendi i Kosovës ende nuk po mund të gjejë forma dhe vullnet për ushtrimin e tyre, me theks të veçantë rolin mbikëqyrës mbi pushtetin ekzekutiv. Pavarësisht dispozitave kushtetuese, ka mungesë të mbikëqyrjes efikase të parlamentit mbi ekzekutivin e vendit. Seanca pyetjesh si formë e mbikëqyrjes shfrytëzohen mjaft shpesh, ndërsa kabineti qeveritar vazhdon ti injoroj ato. Hezitimi i ministrave të kabinetit qeveritar për t'iu përgjigjur pyetjeve parlamentare të deputetëve, hezitimi i tyre për të qenë present në seancë plenare kur trajtohen çështje që dalin nga fushë veprimtaria e tyre, mos përgjigja ndaj ftesave të komisioneve parlamentare për të raportuar në mbledhjet e tyre e deri tek injorimi i rekomandimeve apo qëndrimeve që dalin nga institucioni më i lartë përfaqësues në vend, janë raste të cilat dëshmojnë qartë për pamundësi të ushtrimit të kompetencave kushtetuese të mbikëqyrjes së ekzekutivit nga ana e legjislativit.

Komisionet parlamentare duhet që për secilin projektligj që bie në fushë veprimtarinë e tyre, të organizojnë dëgjime publike me qëllim të përfshirjes dhe konsultimit të një numri sa më të madh të akterëve në procesin ligjvënës. Kuvendi në procesin e draftimit të legjislacionit, duhet të realizojë konsultime më të gjera me organizatat e shoqërisë civile, grupet e interesit dhe qytetarët. Kuvendi i Kosovës duhet të jetë më aktiv në marrjen e nismave legjislative.

Me qëllim të përfaqësimit më të drejtë të qytetarëve të Kosovës në institucionet përfaqësuese, Kosova nga një zonë e vetme (unike) zgjedhore, duhet të ndahet në disa zona zgjedhore. Kuvendi me qëllim që të mos derivoj demokraci parazitore, ku deputetët marrin fuqinë politike jashtë rezultatit të zgjedhjeve, vendet e rezervuara për komunitetet jo-shumicë në Kosovë, ashtu siç parashihet me dispozita kushtetuese tanimë duhet të transformohen në vende të garantuara. Me qëllim të avancimit të komunikimit mes deputetëve dhe elektoratit dhe me qëllim të rritjes së nivelit të përfaqësimit si dhe pjesëmarrjes së publikut në jetën politike të vendit, Kuvendi i Kosovës duhet të hartoj një plan për hapjen e zyreve për deputetë në të gjitha regionet prej nga vijnë deputetët.

Literatura

1. Prof. dr. Kadri Kryeziu, "E drejta administrative", Prizren, 2019
2. E. Stavileci & A. Sokoli & M. Batalli, "*E drejta administrative: administrate, kontrolli, përgjegjësia dhe kompjuterizimi i saj*", Prishtinë, 2010.
3. E. Stavileci & A. Sokoli & M. Batalli, "*E drejta administrative*", Prishtinë, 2010.
4. Ermir Dobjani, "*E drejta administrative I*", Tiranë, 2007
5. E. Stavileci & M. Batalli & S. Sadushi, "*E drejta administrative: organizimi dhe veprimtaria administrative*", Prishtinë, 2012
6. Esat Stavileci, "*Nocioni dhe parimet e administratës publike*", Prishtinë, 2005.
7. Esat Stavileci, "*Administrata në shoqërinë vetëqeverisëse*", Prishtinë, 1985
8. Esat Stavileci, "*Hyrje në shkencat administrative*", Prishtinë, 1997
9. Esat Stavileci, "*Nocione dhe parime të administratës publike*", Prishtinë, 2007.
10. Fejzulla Berisha, "*E drejtë administrative*", (pjesa materiale), Pejë, 2013.
11. Agur Sokoli, "Kontrolli i punës së administratës dhe përgjegjësia e saj politike", Prishtinë.
12. Sokol Sadushi, "E drejta administrative 2", Tiranë.
13. Sokol Sadushi, "Teoria e aktit administrativ", Tiranë.
14. Kushtetuta e Republikës së Kosovës.
15. Ligji nr. 05/L-31 për procedurën e përgjithshme administrative
16. Ligji nr. 03/L-202 për konfliktet administrative
17. <http://www.legalpoliticalstudies.org/wp-content/uploads/2013/04/Policy-Report-02-2013-civil-service-ALB.pdf>
18. http://www.kipred.org/repository/docs/Albanian_Version_350593.pdf

19. https://biblioteka.sejm.gov.pl/wpcontent/uploads/2017/05/Kosowo_alb_010_117.pdf
20. <https://md.rks-gov.net/desk/inc/media/78F94611-F38A-40F5-89A0-FCC8373C9F2E.pdf>
21. <https://www.gjyqesori-rks.org/>
22. https://www.kuvendikosoves.org/Uploads/Data/Files/6/Rr_K_RK_29_04_2010_1_EDbu8aqXYd.pdf
23. Instituti demokratik i Kosovës -Fletënotimi për punën e Kuvendit të Republikës së Kosovës, Prishtinë 2011.
24. KIPRED-Instituti Kosovar për Kërkime dhe Zhvillime të Politikave, Mbikëqyrja e Financave Publike në Kosovë, Prishtinë 2009.
25. Kushtetutës së Republikës së Kosovës.
26. Rregullorja e punës së Kuvendit të Kosovës
27. B.Shehu 2017 Kuvendi i Kosovës shkarkon qeverinë Mustafa 2017. Revista Ballkani, [Online] Qasshëm nga: <http://www.dw.com/sq/kuvendi-i-kosov%C3%ABs-shkarkon-qeverin%C3%AB-mustafa/a3878625>

Shtojca

Pyetësor për studime Master

Gjinia *

Mashkull

Femer

Mosha *

18-24 vjeç

24-40 vjeç

40-65 vjeç

Niveli më i lartë i edukimit që keni përfunduar *

I mesëm

Nivel Bachelor

Nivel Master

Doktoraturë

1. Sa jeni të kënaqur me shërbimet e ofruara nga Administrata Shtetërore në Kosovë? *

Shumë të kënaqur

Relativisht të kënaqur

Aspak të kënaqur

2. A janë shkelur ndonjëherë të drejtat e juaja kushtetuese nga ndonjë vendimi i autoriteve ekzekutive? *

Po

Jo

3. A keni paraqitur ndonjëherë ankesë ose padi ndaj vendimeve të autoriteteve ekzekutive? *

Po

Jo

4. Cili autoritet publik mendoni që është shkelësi më i madh i të drejtave të njeriut? *

Parlamenti

Ekzekutivi (Qeveria)

Gjykatat

5. Sa jeni të kënaqur me punën e Parlamentit? *

Shumë të kënaqur

Relativisht të kënaqur

Aspak të kënaqur

6. Sa jeni të kënaqur me punën e Ekzekutivit? *

Shumë të kënaqur

Relativisht të kënaqur

Aspakt të kënaqur

7. Sa jeni të kënaqur me punën e Gjykatave? *

Shumë të kënaqur

Relativisht të kënaqur

Aspak të kënaqur

8. Sa jeni të kënaqur me kohën e zgjidhjes së çështjeve tuaja nga autoritetet publike në Kosovë? *

Shumë të kënaqur

Relativisht të kënaqur

Aspakt të kënaqur

9. Cilit institucion i besoni më së shumti? *

Parlamenti

Ekzekutivi

Gjykatave

10. A jeni të informuar për punën dhe përgjegjësitë kushtetuese të institucioneve shtetërore? *

Shumë të informuar

Relativisht të informuar

Aspak të informuar